

Kirjastoapurahajärjestelmä

Yhteenveto nykytilanteesta ja kehittämisehdotuksia

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:14

Tiina Käkelä-Puumala

Kirjastoapurahajärjestelmä

Yhteenveto nykytilanteesta ja kehittämissuhteita

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:14

Tiina Käkelä-Puumala

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / *Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen*
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Taitto: Erja Kankala, opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN 978-952-263-161-9 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:14

Kuvailulehti

Julkaisija

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>FT Tiina Käkelä-Puumala</p>	<p>Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>
	<p>Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>
	<p>Toimielimen asettamispvmm Dnro</p>
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Kirjastoapurahajärjestelmä; Yhteenveto nykytilanteesta ja kehittämisehdotuksia (Biblioteksstipendiesystemet; Sammandrag av stödsystemets nuläge och utvecklingsförslag)</p>	
<p>Julkaisun osat Muistio + liite</p>	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kirjastoapurahat ja -avustukset on suurin julkinen kirjallisuuden tukimuoto Suomessa. Jaettavien apurahojen ja avustusten kokonaismäärä on 10 prosenttia edellisenä kalenterivuonna kuntien ylläpitämiin yleisiin kirjastoihin hankittuun kirjallisuuteen käytetystä rahamäärästä. Tuen myöntää opetus- ja kulttuuriministeriön asettama kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta, ja jaettavien apurahojen ja avustusten yhteismäärä on vuosittain n. 2,6–2,9 miljoonaa euroa.</p> <p>Selvittäjän tehtävänä oli kartoittaa tukijärjestelmän nykytilanne, käydä läpi sen ongelmakohtia sekä esittää näiden pohjalta ehdotuksia järjestelmän kehittämiseksi. Selvittäjä kuuli työnsä aikana keskeisiä kirjailija- ja kääntäjäjärjestöjä, valtion kirjallisuustoimikuntaa sekä kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakuntaa.</p> <p>Selvittäjä katsoi, että kirjastoapurahajärjestelmää kehitettäessä olisi huomiota kiinnitettävä erityisesti seuraaviin kysymyksiin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kirjastoapurahojen ja -avustusten määrärahan määrätymisperuste - sosiaalisiin perusteisiin myönnettävät avustukset - säveltaiteen, kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden asema - tietokirjailijoiden, kääntäjien ja aloittelevien kirjailijoiden asema - lautakunnan kokoonpano ja ikäjakauma - hakumenettely ja apurahojen suuruus - apurahojen jakoperusteet ja päätöksien läpinäkyvyys. <p>Selvittäjä esittelee selvityksen III osassa erilaisia malleja kirjastoapurahajärjestelmän kehittämiseksi. Luvussa III.1 käsitellään vaihtoehtoja kirjastoapurahoihin osoitetun määrärahan määrätymisperusteiden muuttamiseksi ja tuen jakamiseksi eri tekijäryhmien kesken. Luvussa III.2 käydään läpi erilaisia vaihtoehtoja tuen jakamisen muuttamiseksi.</p> <p>Osassa IV selvittäjä tekee kaksi vaihtoehtoista ehdotusta kirjastoapurahajärjestelmän kehittämiseksi. Molemmat ehdotukset lähtevät siitä, että tukijärjestelmän yhteys kirjastoihin säilyy. Molemmat ehdotukset edellyttävät tuen nykyisen määrätymisperusteiden tai -prosentin muuttamista sekä nykyisen määrärahan kasvattamista. Selvittäjä esittää, että tietokirjailijoiden ja kääntäjien osuutta kirjastoapurahoista tulisi korottaa. Tämän tulisi tapahtua niin, ettei kaunokirjailijoiden osuus tuesta laskisi nykyisestä.</p> <p>Selvittäjä esittää lisäksi, että sosiaalisiin perusteisiin myönnettävistä avustuksista luovuttaisiin asteittain ja että aloittelevien kirjailijoiden ja kääntäjien tukeminen kirjattaisiin asetukseen. Muut kehittämisehdotukset liittyvät lautakunnan jäsenten toimikausien rajaamiseen ja apurahojen myöntämismenettelyyn.</p>	
<p>Avainsanat kirjallisuus, kirjailijat, kääntäjät, kirjastoapurahat, säveltaiteen kirjastoapurahat, kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahat, kirjastot</p>	
<p>Muut tiedot</p>	
<p>Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:14</p>	<p>ISSN -L 1799-0327 1799-0335 (PDF)</p> <p>ISBN 978-952-263-161-9 (PDF)</p>
<p>Kokonaissivumäärä 38</p>	<p>Kieli suomi</p> <p>Hinta</p> <p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Jakaja -</p>	<p>Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>

Presentationsblad

Utgivare

Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) FD Tiina Käkelä-Puumala	Typ av publication Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet		
	Datum för tillsättande av	Dnro	
Publikation (även den finska titeln) Biblioteksstipendiesystemet; Sammandrag av stödsystemets nuläge och utvecklingsförslag (Kirjastoapurahajärjestelmä; Yhteenveto nykytilanteesta ja kehittämisehdotuksia)			
Publikationens delar Promemoria samt bilaga			
Sammandrag <p>Biblioteksstipendierna och -understöden är den största offentliga stödformen för litteratur i Finland. De beviljade stipendiernas och understödens totala belopp är 10 procent av summan som använts för anskaffning av litteratur till de kommunalt drivna allmänna biblioteken under föregående kalenderår. Understöden beviljas av författarnas och översättarnas biblioteksstipendienämnd som tillsätts av undervisnings- och kulturministeriet. De beviljade stipendiernas och understödens totala belopp är 2,6–2,9 miljoner euro per år.</p> <p>Utredaren hade till uppgift att kartlägga stödsystemets nuläge, att gå igenom dess problem samt att på basis av detta ge förslag till utveckling av systemet. Under arbetets lopp konsulterade utredaren de viktigaste författar- och översättarorganisationerna, statens litteraturkommission samt författarnas och översättarnas biblioteksstipendienämnd.</p> <p>Utredaren ansåg att man vid utvecklandet av biblioteksstipendiesystemet bör beakta i synnerhet följande frågor:</p> <ul style="list-style-type: none">- grunden för bestämmandet av anslaget för biblioteksstipendierna och -understöden- understöd som beviljas på sociala grunder- tonkonstnärernas, illustratörernas och serietecknarnas ställning- fackförfattarnas, översättarnas och debuterande författares ställning- nämndens sammansättning och åldersfördelning- ansökningsförfarandet och stipendiernas storlek- grunderna för beviljande av stipendier och transparensen i besluten <p>I del III av utredningen presenterar utredaren olika modeller för utveckling av biblioteksstipendiesystemet. I kapitel III.1 behandlas olika alternativ för ändring av grunden för bestämmandet av anslaget för biblioteksstipendierna och för fördelningen av stödet mellan olika konstnärsgrupper. I kapitel III.2 diskuteras olika alternativ för ändring av förfarandet vid beviljande av understöd.</p> <p>I del IV presenterar utredaren två alternativa förslag till utveckling av biblioteksstipendiesystemet. Bägge förslagen utgår från att stödsystemets koppling till biblioteken bevaras. Båda förslagen förutsätter en ändring av den nuvarande grunden för bestämmande av stödet eller procenten samt att det nuvarande anslaget ökas. Utredaren föreslår att fackförfattarnas och översättarnas andel av biblioteksstipendierna ska ökas. Detta bör ske så att de skönlitterära författarnas andel av understödet inte minskar från nuvarande nivå.</p> <p>Därtill föreslår utredaren att man gradvis avstår från understöd som beviljas på sociala grunder och att stödet till debuterande författare och översättare fogas till förordningen. Övriga utvecklingsförslag gäller begränsandet av nämndens medlemmars mandatperioder och förfarandet vid beviljande av stipendier.</p>			
Nyckelord litteratur, författare, översättare, biblioteksstipendier, biblioteksstipendier för tonkonst, biblioteksstipendier för illustratörer och seriekonstnärer, bibliotek			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:14		ISSN 1799-0335 (PDF) -L 1799-0327	ISBN 978-952-263-161-9 (Online)
Sidoantal 38	Språk finska	Pris -	Sekretessgrad offentlig
Distribution -		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Description**Publisher**

Ministry of Education and Culture

Date of publication

<p>Authors</p> <p>Dr. Tiina Käkälä-Puumala</p>	<p>Type of publication Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland</p>	
	<p>Contracted by</p>	
	<p>Committee appointed on</p>	<p>Dnro</p>
<p>Name of publication The system of library grants; Summary of the current situation and proposals for development</p>		
<p>Parts of Publication</p>		
<p>Abstract</p> <p>Library grants and subsidies are the most significant form of public support to literature in Finland. The amount of funds distributed as grants and subsidies amounts to ten per cent of the funds spent on literature obtained for public libraries maintained by municipalities in the previous year. The support is granted by the Board for Grants and Subsidies to Writers and Translators appointed by the Ministry of Education and Culture, and the total amount of grants and subsidies allocated per year is EUR 2.6 to 2.9 million.</p> <p>The task of the rapporteur was to map the current situation of the support system, review its problem areas and, based on them, present proposals to develop the system. During the work, central writer and translator organisations, the National Council for Literature and the Board for Grants and Subsidies to Writers and Translators were heard by the rapporteur.</p> <p>The rapporteur found that when developing the system of library grants, the following points in particular should be considered:</p> <ul style="list-style-type: none"> - the grounds based on which the appropriation for library grants and subsidies is determined - subsidies granted on social grounds - the status of music, illustrators and comic artists - the status of non-fiction writers, translators and beginning writers - the composition and age distribution of the board - application procedure and size of the grants - criteria for awarding the grants and transparency of decision-making. <p>In Part III of the report, the rapporteur presents different models for developing the system of library grants. Chapter III.1 focuses on alternatives to change the grounds for determining the appropriation for library grants and distributing the support between different author groups. Chapter III.2 discusses different alternatives for changing the procedure for the allocation of the support.</p> <p>In Part IV, the rapporteur makes two alternative proposals for developing the system of library grants. Both proposals aim to retain the link between the support system and libraries. Both proposals require changing the grounds for determining the amount of support or the percentage employed and increasing the current appropriation. The rapporteur proposes that the share of non-fiction writers and translators in library grants should be increased. This should be done in a way that would not reduce the proportion awarded to fiction writers from its current level.</p> <p>The rapporteur also proposes that subsidies granted on social grounds would be gradually eliminated and that support for beginning writers and translators would be incorporated into a decree. Other development proposals are linked to restricting the term of board members and to the procedure for awarding the grants.</p>		
<p>Key words literature, writers, translators, library grants, library grants for music, library for illustrators and comic artists, libraries</p>		
<p>Other information</p>		
<p>Name and number of series Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2012:14</p>	<p>ISSN -L 1799-0327 1799-0335 (Online)</p>	<p>ISBN 978-952-263-161-9 (PDF)</p>
<p>Number of pages 38</p>	<p>Language Finnish</p>	<p>Price -</p>
<p>Distributed by -</p>	<p>Published by Ministry of Education and Culture</p>	

Sisältö

Johdanto	7
I Nykytilan kuvaus	10
Kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahat	10
Kirjastoapurahalakiin tehdyt muutokset	11
Säveltaiteen sekä kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahat	12
Kirjastoapurahojen ja -avustusten suhde tekijänoikeudellisiin lainauskorvauksiin	13
II Esiin nousseita kehittämistarpeita	15
Kirjastoapurahojen ja -avustusten määrärahan määräytymisperuste	15
Sosiaalisin perustein myönnettävät avustukset	17
Säveltaiteen, kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden asema	19
Tietokirjailijoiden asema	19
Kääntäjien asema	21
Aloittelevien kirjailijoiden asema	21
Lautakunnan kokoonpano sekä ikäjakauma	23
Hakumenettely ja apurahojen suuruus	24
Apurahojen jakoperusteet ja päätöksien läpinäkyvyys	24
III Kehittämismalleja	26
1. Tuen määräytymisperusteen muutos	26
2. Tuen jakamismenettelyn muutos	28
IV Ehdotukset	31
Ehdotus 1	31
Ehdotus 2	32
Muut kehittämissuositukset	32
V Käytetyt lähteet	33
Liite	35

Johdanto

Kirjastoapurahat ja -avustukset on suurin julkinen kirjallisuuden tukimuoto Suomessa. Siitä säädetään kirjastoapurahalaissa (laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista 236/1961) ja -asetuksessa (asetus eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista 46/1964). Jaettavien apurahojen ja avustusten kokonaismäärä on 10 % edellisenä kalenterivuonna kuntien ylläpitämiin yleisiin kirjastoihin hankittuun kirjallisuuteen käytetystä rahamäärästä. Määräraha on vuosittain noin 2,6–2,9 miljoonaa euroa. Tuen jakamisesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriön asettama kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta, joka toimii taiteen keskus-toimikunnan yhteydessä.

Tukijärjestelmä edistää kattavuutensa ansioista kirjallisuutta monipuolisesti: miltei kaikki suomalaiset kirjailijat ja kääntäjät saavat tai ovat saaneet tukea jossakin uransa vaiheessa. Lisäksi tukipäätöksissä on huomioitu tasapuolisesti eri alueita ja väestöryhmiä edustavia hakijoita. Järjestelmässä on kuitenkin piirteitä ja käytäntöjä jotka on toistuvasti koettu ongelmallisiksi ja kehittämistä vaativiksi niin tuen hakijoiden, kirjastoapurahalautakunnan kuin opetus- ja kulttuuriministeriönkin kannalta.

Tämän selvityksen tarkoituksena on kartoittaa tukijärjestelmän nykytilanne, käydä läpi sen ongelmakohtia ja kehitystarpeita, sekä esittää näiden pohjalta kehittämisehdotuksia. Keskeiset kehitystarpeet koskevat kirjastoapurahojen ja -avustusten määräytymisperustetta, sekä tuen jakautumista eri tekijäryhmien kesken.

Koska kirjastoapurahojen määräraha on lailla sidottu kuntien yleisten kirjastojen kirjahankintojen määrään, kuntien taloudellisen tilanteen mahdollinen heikentyminen lähivuosina voi vaikuttaa merkittävästi määrärahan suuruuteen. Siksi eräs keskeinen kysymys onkin, voitaisiinko tuen määräytymisperustetta muuttamalla turvata määrärahan säilyminen ennallaan myös jatkossa. Lisäksi jaettavissa olevien apurahojen määrään on vaikuttanut 1.1.2009 lähtien voimaantullut apurahansaajien sosiaaliturvan uudistus, jonka seurauksena yli 4 kuukauden kirjastoapurahoihin on liitetty noin 14 % Mela-maksuosuus ilman että itse jaettava määräraha on kasvanut.

Kirjastoapurahojen määrä sekä jakautuminen eri tekijäryhmien välillä on herättänyt ajoittain runsastakin julkista keskustelua. Sekä kauno- että tietokirjailijat ovat vaatineet yksittäisten kirjastoapurahojen kokoa samoin kuin koko määrärahaa nostettavaksi. Tietokirjailijat ovat tuoneet toistuvasti esiin sen, että tietokirjallisuuden nykyinen osuus kirjastoapurahoista on riittämätön. Eduskunnan sivistysvaliokunta käsitteli tietokirjallisuuden asemaa lausunnossaan lokakuussa 2001, ja esitti, että tietokirjallisuuden tukijärjestelmää tulee korjata ja tuki tulee nostaa asianmukaiselle tasolle. Sivistysvaliokunta kuitenkin korosti, että tämän tulee tapahtua niin, että tuen nostaminen ei vähennä kaunokirjallisuudelle

myönnettävää tukea. Joitakin 2000-luvulla tehtyjä uudistuksia (esim. tietokirjallisuuden käännöstukien keskittäminen) lukuun ottamatta muutosta tietokirjallisuuden asemassa ei kuitenkaan ole tapahtunut.

Sivistysvaliokunnan lausunnossa esitetyn periaatteen – tietokirjallisuuden tuen nostaminen ilman että kaunokirjallisuuden tuki vastaavasti vähenee – huomioon ottaminen edellyttäisi kirjastoapurahajärjestelmän kohdalla muutoksia tuen tämänhetkisessä rakenteessa. Tämän lisäksi tulisi pohdittavaksi myös tietokirjallisuuden asema opetus- ja kulttuuriministeriön tukipolitiikassa. Tietokirjallisuuden tukimäärärahat ovat opetus- ja kulttuuriministeriössä jakautuneet kahden osaston, korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osaston (KTPO) sekä kulttuuri- liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston (KUPO) kesken.¹ Tietokirjallisuuden tukien kehittäminen edellyttäisi molempien osastojen entistä tiiviimpää yhteistyötä ja toisaalta selkeää työnjakoa.

Kirjastoapurahoja on käsitelty useaan otteeseen myös mediassa. Esimerkiksi syksyllä 2011 Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä julkaistiin laajahko kriittinen artikkeli (”Luetut ja tuetut”, HS Kuukausiliite 30.9.2011), jossa esitettiin väitteitä mm. siitä, että kirjastoapuroilla tuetaan sellaisiakin kirjailijoita joiden teoksia lainataan kirjastoista hyvin vähän, ja joissakin tapauksissa kirjailijoita, joiden taiteellinen tuotanto on jäänyt vähäiseksi. Artikkelissa tuotiin esiin myös se seikka, että tuen saajien keski-ikä on varsin korkea.

Se, että kirjastoapurahat julkisessa keskustelussa usein virheellisesti rinnastetaan tekijänoikeudellisiin lainauskorvauksiin tai että myönnettyjä kirjastoapurahoja verrataan lainaustilastoihin, on seurausta tukijärjestelmän omasta historiasta. Kirjastoapurahajärjestelmä syntyi Suomessa 1960-luvun alussa ennen nykyistä valtion taidetoimikuntalaitosta ja taiteilija-apurahoja, tekijänoikeudellisia lainauskorvauksia ja apurahansaajan sosiaaliturvan uudistuksia. Siksi se oli luonteeltaan varsin pitkään yhtäältä sosiaalinen tuki, toisaalta tekijänoikeuden luonteinen korvaus ja tämän lisäksi luovan kirjallisen työn tukea. Kuluneina vuosikymmeninä kirjastoapurahan on muotoutunut ennen kaikkea luovan työn tueksi. Viimeaikaisia tärkeitä muutoksia ovat olleet myös apurahansaajien sosiaaliturvan parantuminen sekä tekijänoikeudellisten lainauskorvausten käyttöönotto. Näiden muutosten jälkeen myös kirjastoapurahajärjestelmää on syytä kehittää paremmin nykytilanteen tarpeita vastaavaksi.

Tätä selvitystä varten olen käynyt läpi kirjastoapurahajärjestelmän nykytilaa ja historiaa käsitteleviä taiteen keskustoimikunnan ja opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja sekä aihetta koskevaa kulttuuripoliittista keskustelua. Julkaisuista keskeisimmät ovat Doris Stockmannin Kirja Suomessa (2000/päivitysosa 2005), Elina Jokisen Kirjastoapurahat ja -avustukset kaunokirjallisuuden tukimuotona (2002), sekä Kaija Rensujeffin Taiteilijan asema (2003). Tietokirjallisuuden osalta taustamateriaalina on käytetty myös OKM:n tietokirjallisuuden tuen koordinoituvuustyöryhmän selvitystä vuodelta 2001.

1 Ministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osastolla tehtiin organisaatiomuutos, joka tuli voimaan 1.2.2012. Sen mukaan yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen kokonaisuudesta muodostettiin koulutuspolitiikan osasto ja korkeakoulu- ja tiedepolitiikan kokonaisuudesta korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto.

Pyysin kommentteja kirjastoapurahajärjestelmästä ja sen kehitystarpeista seuraavilta kirjailija- ja kääntäjäjärjestöiltä:

- Suomen kirjailijaliitto (SKL)
- Finlands svenska författare (FSF)
- Suomen näytelmäkirjailijaliitto (SUNKLO)
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL)
- Suomen tietokirjailijat ry

Kommentteja pyydettiin myös valtion kirjallisuustoimikunnalta sekä kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunnalta.

Selvityksen epäviralliseen ohjausryhmään kuuluivat kulttuuriasianneuvokset Mervi Tiensuu-Nylund ja Hannu Sulin opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä pääsihteeri Esa Rantanen ja taidesihteeri Seppo Kauhanen taiteen keskustoimikunnasta. Kommentteja selvitykseen antoivat myös muut opetus- ja kulttuuriministeriön vastuuvirkamiehet.

Selvityksen I osassa tehdään yhteenveto tukijärjestelmän nykytilanteesta. Osassa II käydään läpi kehittämistarpeita, joita on tuotu esiin erilaisissa taiteen keskustoimikunnan ja opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuissa, kulttuuripoliittisessa keskustelussa sekä alan eri toimijoiden kommenteissa. III osassa esittelen edellisen pohjalta joukon malleja, joissa käydään yksityiskohtaisesti läpi vaihtoehtoja järjestelmän kehittämiseksi. Osassa IV teen näiden mallien pohjalta oman ehdotukseni.

Helsingissä 24. huhtikuuta 2012

Tiina Käkelä-Puumala

I Nykytilan kuvaus

Kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahat

Kirjastoapurahalain 1 §:n mukaan valtion varoista jaetaan vuosittain kirjailijoille ja kääntäjille apurahoja ja avustuksia sen johdosta, että heidän kirjoittamiaan tai kääntämiään kirjoja pidetään maksuttomasti käytettävissä yleisissä kirjastoissa. Jaettavien apurahojen ja avustusten kokonaismäärä on 10 % edellisenä kalenterivuonna kuntien ylläpitämiin yleisiin kirjastoihin hankittuun kirjallisuuteen käytetystä rahamäärästä. Apurahoja ja avustuksia voivat saada kirjailijat ja kääntäjät, jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa ja joiden kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa.

Apurahalain 1 §:n 2 momentissa säädetään, että apurahojen ja avustusten kokonaismäärästä myönnetään 90 % kaunokirjallisuuden kuuluvien teosten tekijöille ja kääntäjille sekä 10 % tietokirjallisuuden kuuluvien teosten tekijöille ja kääntäjille. Apurahoja ja avustuksia ei kuitenkaan myönnetä tieteellisten tutkimusten tai oppikirjojen taikka niihin rinnastettavien teosten tekijöille tai kääntäjille.

Edellä mainituista osuuksista jaetaan kummastakin apurahoina 76 % luovaa kirjallista työtä tekeville kirjailijoille ja 16 % kirjojen kääntäjille sekä avustuksina 8 % iäkkäille kirjailijoille ja kääntäjille, jotka elävät ahtaissa taloudellisissa oloissa. Erityisissä tapauksissa avustuksia voidaan myöntää myös kirjailijoille ja kääntäjille, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden johdosta ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin.

Apurahojen ja avustusten jakamista varten opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa lautakunnan, jonka toimikausi on kolme vuotta. Tarkemmat säännökset lautakunnasta ja sen asettamisesta on annettu valtioneuvoston asetuksessa (46/1964). Lautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja seitsemän muuta jäsentä. Kullakin lautakunnan jäsenistä on henkilökohtainen varajäsen. Tämän lisäksi lautakunta jakaantuu kauno- ja tietokirjallisuuden jaostoihin, joiden toimikausi on sama kuin varsinaisella lautakunnallakin. Lautakunnalla on mahdollisuus myös kuulla asiantuntijoita.

Taiteen edistämisen järjestelystä annetun lain (328/1967) 1 §:n 4 momentin mukaan lautakunta toimii taiteen keskustoimikunnan yhteydessä. Nykyinen kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta on asetettu kolmivuotiskaudeksi 2012–2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö kuulee valtakunnallisia kirjailijoiden ja kääntäjien järjestöjä² ennen lautakunnan asettamista. Seitsemän lautakunnan jäsentä ja heidän varajäsenensä nimetään

² Suomen Kirjailijaliitto, Finlands svenska författareförening, Suomen näytelmäkirjailijaliitto, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto sekä Suomen tietokirjailijat ry.

järjestöjen antamista ehdokkaista. Ministeriö käyttää vapaata harkintaa kahden jäsenen ja heidän varajäsenensä nimeämisessä.³

Kirjastoapurahojen ja -avustusten jakamisessa noudatetaan lautakunnan määrittelemiä **jakoperiaatteita**. Perusvaatimuksena on, että apurahan saaja on aiemmin julkaissut vähintään yhden teoksen ja että apurahan saaja harjoittaa aktiivisesti luovaa työtä.

Apurahaa ei yleensä myönnetä hakijalle, jolla on samana vuonna valtion taiteilija-apuraha tai muu vastaava apuraha tai taiteilijaprofessori. Apurahaa koskevia hakemuksia käsiteltäessä kiinnitetään huomiota aikaisempaan tuotantoon ja nykyiseen luovaan työvaiheeseen sekä työsuunnitelmaan.

Myönnettäviä apurahoja koskee 1.1.2009 voimaan tullut apurahansaajien sosiaaliturvaan liittyvä lainsäädäntö. Sen mukaan Suomessa asuvan apurahansaajan on maksettava vähintään neljän kuukauden työskentelyyn myönnetystä apurahasta eläke- ja työtapaturmavakuutusmaksut Maatalousyrittäjien eläkelaitoksessa (MELA). Neljän kuukauden tai sitä pitempään työskentelyyn tarkoitetut MYEL:n mukaisen vakuutusosuuden sisältävät apurahat myönnetään seuraavan suuruisina:

- 4 kuukauden työskentelyyn 7 000 euroa
- 5 kuukauden työskentelyyn 8 500 euroa
- 6 kuukauden työskentelyyn 10 000 euroa
- 7 kuukauden työskentelyyn 11 500 euroa
- 8 kuukauden työskentelyyn 13 000 euroa
- 9 kuukauden työskentelyyn 14 500 euroa.

Lautakunta edellyttää, että 4 kuukauden tai pidempien apurahojen saaja ei ole päätoimisessa työ- tai virkasuhteessa apurahakauden aikana.

Avustukset myönnetään iäkkäille kirjailijoille ja kääntäjille, jotka elävät ahtaissa taloudellisissa oloissa sekä erityisissä tapauksissa kirjailijoille ja kääntäjille, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden johdosta ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin.

Vuonna 2011 kirjastoapurahoihin ja -avustuksiin oli käytettävissä kaikkiaan 2 894 251 euroa. Apurahoja ja avustuksia myönnettiin yhteensä 916 kirjailijalle ja kääntäjälle. Yksittäisten apurahojen suuruus vaihteli 500 eurosta 14 500 euroon. Hakemuksia oli vuonna 2011 kaikkiaan 1 431 kappaletta, joista kaunokirjallisuuden alaan kuuluvia 1 085 ja tietokirjallisuuden alaan kuuluvia 346 kappaletta.

Myönnettävät apurahat ja avustukset ovat puhtaasti harkinnanvaraisia eivätkä ne perustu teosten tosiasialliseen lainauskäyttöön vaan hakijan taiteellisiin ansioihin ja avustusten osalta taloudelliseen tarpeeseen.

Kirjastoapurahalakiin tehdyt muutokset

Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista säädettiin vuonna 1961, ja se tuli voimaan vuoden 1963 alusta.⁴ Tämän jälkeen kirjastoapurahalakiin on tehty useita muutoksia.

³ Opetus- ja kulttuuriministeriössä on valmisteltu lakiesitys nykyisen Taiteen keskustoimikunnan muuttamisesta Taiteen edistämiskeskukseksi vuoden 2013 alusta. Kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunnan asemaan ei ole ehdotettu muutoksia.

⁴ Täysimuotoisesti kirjastoapurahojen jako käynnistyi vasta vuonna 1965 (Rautiainen 2008, 30n).

Muutokset prosenttiosuuksissa: Alkuperäisessä säädöksessä kirjastoapurahat ja -avustukset jakautuivat seuraavasti: 35 % luovaan työhön kirjailijoille, 5 % kääntäjille, 40 % avustuksina iäkkäille kirjailijoille, jotka elävät ahtaissa taloudellisissa oloissa sekä 20 % kirjailijoille, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden johdosta ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin. Apurahojen ja -avustusten jakoperusteisiin tehtiin muutoksia ensimmäisen kerran vuonna 1967, kun kääntäjät lisättiin vanhuus- ja sairausavustusten piiriin (216/1967). Lisäksi lain 2 §:ssä säädetyt prosenttiosuudet muutettiin seuraavasti: kirjailijoiden luovaan työhön 45 %, kääntäjille 10 %, iäkkäille kirjailijoille ja kääntäjille 25 % sekä sairausavustuksiin 20 %. Vuonna 1993 säädetyt prosenttiosuudet muutettiin nykyisiksi: kirjailijoiden luovaan työhön 76 %, kääntäjille 16 %, iäkkäille kirjailijoille ja kääntäjille sekä vain erityisistä syistä sairausavustuksiin 8 % (1064/1993).

Muutokset määrätymisperusteissa sekä tietokirjailijoiden ottaminen lain piiriin: Alkuperäisessä säädöksessä tuen määrätymisperusteeksi oli asetettu 5 % edellisenä vuonna kirjastoille myönnettyjen valtionavustusten määrästä. Vuoden 1978 lakimuutoksessa määrätymisperusteeksi tuli 9 % kuntien yleisten kirjastojen kirjaostojen kokonaissummasta (1117/1978). Vuonna 1983 tuo prosenttiosuus nousi 10 %:iin. Samana vuonna tietokirjailijat tulivat mukaan lain piiriin: tietokirjailijoille ja tietokirjallisuuden kääntäjille säädettiin maksettavaksi 10 % kirjastoapurahojen ja -avustusten kokonaissummasta. Lain 2§:ään tehtiin myös lisäys, joka mahdollisti joustamisen em. prosenttiosuuksista (1080/1983).

Muutokset kielikriteereissä: Vuonna 1993 lain kielikriteeriä tarkennettiin. Alkuperäisen säädöstekstin ”kotimainen” kirjailija ja kääntäjä muutettiin seuraavasti: ”kirjailijat ja kääntäjät, jotka kirjoittavat suomen, ruotsin tai saamen kielellä ja jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa” (64/1993). Vuoden 2002 lakimuutoksessa kielikriteeri poistui kokonaan, ja apurahoja ja avustuksia voivat saada kirjailijat ja kääntäjät, jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa ja joiden kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa (249/2002).

Muita muutoksia: 1990-luvulla sekä v. 2000 säädettiin joukko budjettilakeja, joiden nojalla kirjastoapurahoja ja -avustuksia voitiin maksaa veikkausvoittovaroista. Vuonna 2000 lain 1§:ään tehtiin lisäys, jonka mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa lautakunnan, joka jakaa kirjastoapurahoja ja avustuksia (368/2000). Vuonna 2002 lakiin lisättiin viittaus valtionavustuslakiin (665/2002).

Säveltaiteen sekä kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahat

Varsinaisten kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahojen ja -avustusten lisäksi veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroissa on olemassa erilliset määrärahat säveltaiteen sekä kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahoihin (29.80.52.17). Edellä mainitut tukijärjestelmät eivät perustu lakiin eikä käytettävissä olevia määrärahoja ole sidottu kirjastojen kirjahankintoihin.

Säveltaiteen kirjastoapurahoja ja -avustuksia (aluksi äänitteiden ja nuottien kirjastoapurahoja) on jaettu vuodesta 1999 alkaen. Määräraha oli tuolloin suuruudeltaan 500 000 mk (vuoden 2010 rahanarvoon muunnettuna 101 450 euroa). Vuonna 2011 tarkoitukseen oli käytettävissä kaikkiaan 120 000 euroa. Määrärahan jakamisesta vastaa taiteen keskustoimikunnan yhteydessä toimiva säveltaiteen kirjastoapurahajaosto.

Säveltaiteen kirjastoapurahoja ja -avustuksia myönnetään säveltäjille, sanoittajille ja sovittajille, joiden teoksia on julkaistu nuotteina tai äänitteinä sekä esittäville taiteilijoille,

joiden esityksiä on tallennettu äänitteille. Hakijan tulee asua tai olla asunut pysyvästi Suomessa. Apurahat on tarkoitettu ensisijaisesti työskentelyyn. Vuonna 2011 apuraha-hakemuksia tuli 159 kappaletta ja niitä myönnettiin 59 hakijalle. Apurahat olivat suuruudeltaan 1 000–3 000 euroa. Avustuksia myönnetään sosiaalisin perustein aktiiviuransa jo ohittaneille iäkkäille henkilöille sekä erityisissä tapauksissa tekijöille ja esittäjille, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden vuoksi ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin. Vuonna 2011 tällainen avustus myönnettiin yhdelle hakijalle. Säveltaiteen kirjastoapurahoja tai -avustuksia ei myönnetä hakijoille, jotka nauttivat myöntövuonna valtion taiteilija-apuraha tai valtion ylimääräistä taiteilijaeläkettä.

Kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahoja on jaettu vuodesta 2003 lähtien. Määräraha oli aluksi suuruudeltaan 15 000 euroa. Vuonna 2004 se nousi 50 000 euroon ja edelleen vuonna 2011 75 000 euroon. Apurahojen jakamisesta vastaa taiteen keskustoimikunnan yhteydessä toimiva kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahajaosto.

Kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahoja voidaan myöntää hakijoille, joiden teoksia on julkaistu kirjoissa (kuvittajat), kirjoina, sarjakuva-albumeina tai eri medioissa. Apurahat myönnetään työskentelyyn.

Vuonna 2011 apurahoja myönnettiin 30 hakijalle (hakemuksia oli 102). Apurahat olivat suuruudeltaan 2 000–4 000 euroa.

Kirjastoapurahojen ja -avustusten suhde tekijänoikeudellisiin lainauskorvauksiin

Kirjastoapurahajärjestelmä on taiteen ja kulttuurin julkisen tuen muoto, joka ei kuulu tekijänoikeuteen. Varsinaisia tekijänoikeudellisia korvauksia edustavat kirjastojen osalta lainauskorvaukset.

Teoksen tekijän oikeudesta saada korvaus yleisölle tapahtuvasta teosten lainaamisesta on säädetty tekijänoikeuslain 19 §:n 4 momentissa (1228/2006), joka tuli voimaan vuoden 2007 alusta. Korvaus yleisistä kirjastoista tapahtuvasta lainaamisesta koskee ainoastaan lain voimaantulon jälkeen tapahtuvaa teosten lainaamista. Lainauskorvaus perustuu vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista annetun EU-direktiivin 92/100/ETY 5 artiklan säännöksiin.

Oikeus lainauskorvaukseen koskee ainoastaan kuntien yleisistä kirjastoista tapahtuvaa lainaamista. Korvausoikeuden piiriin kuuluvat kaikki ne teoslajit, joihin kuuluvia teoksia saa lainata yleisestä kirjastosta tekijänoikeuslain 19 §:n nojalla. Käytännössä tämä tarkoittaa sekä painetussa muodossa olevien teosten että tallenteina lainattavien sähkökirjojen tekijöitä, ja lainatuilla äänitteillä olevien sävellysteosten tekijöitä. Sähkökirjalla tarkoitetaan tiedostoa, joka käsittää kirjan lukijalle välittyvän sisällön digitaalisessa muodossa. Lukija taas käyttää jotakin päätelaitetta lukemiseen. Yleisiin kirjastoihin hankitut sähkökirjat ovat tähän mennessä olleet ensisijaisesti tieto- ja oppikirjoja.

Koska Suomessa ei ole kaikki yleiset kirjastot kattavaa yhtenäistä lainaustietojärjestelmää, lainauskorvausten laskennallisena perusteena käytetään otantaa, joka kattaa tällä hetkellä 10 % kuntien yleisistä kirjastoista.

Lainauskorvaus maksetaan valtion talousarvioon otettavasta määrärahadista. Lainauskorvausta hallinnoiviksi järjestöiksi opetus- ja kulttuuriministeriö hyväksyi vuonna 2008 seuraavat tekijänoikeusjärjestöt: Kopiosto ry kuvataiteellisten teosten ja valokuvateosten tekijöiden osalta, Sanasto ry kirjallisten teosten tekijöiden osalta ja Teosto ry luovan säveltaiteen alan teosten tekijöiden osalta. Ensimmäiset lainauskorvausten tilitykset maksettiin

vuoden 2007 lainaustietojen perusteella vuonna 2010. Lainauseräkorvauksen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin on valtion talousarviossa vuodelle 2012 varattu 3,3 miljoonaa euroa.

II Esiin nousseita kehittämistarpeita

Kirjastoapurahojen ja -avustusten määrärahan määräytymisperuste

Kirjastoapurahojen määrä on nykyisen lain mukaan sidottu yleisten kirjastojen kirjahankintamäärärahoihin, jota ne seuraavat yhden vuoden viipeellä. Kirjastoapurahojen sitominen yleisten kirjastojen kirjahankintoihin oli aikanaan (v. 1978) perusteltua, sillä kirjahankintoihin käytetyt määrärahat kasvoivat vuosittain. Tuolloin vaikutti epätodennäköiseltä, että myönteinen kehitys jossain vaiheessa pysähtyisi tai että hankintoihin käytetyt määrärahat kääntyisivät laskuun. Näin kuitenkin tapahtui laman seurauksena 1990-luvun alkupuolella.

Vuonna 1991 määräraha oli vielä 17 382 973 mk (vuoden 2010 rahanarvoon suhteutettuna 3 938 982 euroa). Vuodesta 1992 vuoteen 1996 määräraha laski tasaisesti joka vuosi ja alimmillaan se oli 13 626 000 mk vuonna 1996 (vuoden 2010 rahanarvoon suhteutettuna 2 870 998 euroa). Suurin yksittäinen notkahdus oli vuonna 1995, jolloin määräraha putosi n. 7,4 % edeltävän vuoden tasosta. Vuodesta 1997 alkaen määräraha on vähitellen kasvanut (poikkeuksena ainoastaan vuosi 1999, jolloin se laski hieman). Vuonna 2011 määräraha oli suuruudeltaan 2 894 251 euroa.

Vuosina 2009–2011 kirjastojen kirjahankintamäärärahojen kasvu on ollut hyvää kahdesta syystä. Ensinnäkin valtion yleisille kirjastoille myöntämä vähälevikkisen kirjallisuuden ostotuki on kasvanut huomattavasti (870 000 euroa vuonna 2011). Toiseksi määrärahan suuruuteen on vaikuttanut Suomen Kulttuurirahaston Kirjatalkoot-hanke, jossa tuettiin kuntia hankkimaan lisää kirjallisuutta yleisiin kirjastoihin. Kirjatalkoot-hanke toimi vuosina 2008–2010, ja kirjastojen sitä kautta saama tuki oli noin 3 miljoonaa euroa.

On odotettavissa, että lähivuosina kirjastoapurahojen määräraha laskee kuntien taloudellisen tilanteen heikentyessä. Lisäksi Kirjatalkoiden päättyminen vaikuttaa kirjastojen hankintoihin vuodesta 2011 eteenpäin. Eräs kirjahankintojen kokonaismäärään tulevaisuudessa vaikuttava tekijä on myös suunnitteilla oleva kuntauudistus, joka toteutuessaan tulee todennäköisesti lisäämään kuntaliitosten määrää huomattavasti nykyisestä. On hankala ennustaa, miten kuntaliitokset vaikuttavat kuntien kirjastotoimeen, mutta yhtenä mahdollisena lopputuloksena on kirjastoverkon harveneminen.

Kirjastoapurahojen määrärahaan kohdistuu kahdenlaisia paineita. Uhka määrärahan laskusta kuntien huonontuvan taloudellisen tilanteen vuoksi on ulkoinen. Lisäksi määrärahan jakoperusteisiin kohdistuu sisäisiä paineita. Erityisesti tämä koskee tietokirjallisuuden osuutta. Tietokirjailijoita edustava Suomen tietokirjailijat ry on jo pitkään vaatinut

tietokirjallisuuden nykyistä 10 % osuutta määrärahasta nostettavaksi sillä perusteella, että suuri osa maamme yleisten kirjastojen hankinnoista ja lainattavista kirjoista on tietokirjallisuutta. Samoin kääntäjien nykyistä 16% osuutta on vaadittu nostettavaksi. Toisaalta kaunokirjallisuutta edustavat järjestöt ovat myös toistuvasti korostaneet kirjastoapurahan keskeistä merkitystä kirjailijoiden luovan työn ja toimeentulon kannalta. Kirjastoapurahan perusteluna on käytetty myös sitä, että sen kautta voidaan tukea tekijöitä, jotka jäisivät muiden tukimuotojen ulkopuolelle.

Jaettavissa olevien apurahojen määrään vaikuttaa myös se, että yli 4 kuukauden apurahoihin on vuoden 2009 jälkeen liitetty noin 14 % Mela-maksuosuus ilman että itse jaettava määräraha on kasvanut.

Määrärahan kasvattaminen tai edes ennallaan pitäminen edellyttäisi nykyisessä tilanteessa määrärahan laskentaperusteen tai koko nykyisen järjestelmän muuttamista. Tämä puolestaan tarkoittaisi muutosta nykyiseen kirjastoapurahalakiin. (Osassa III käsittelen erilaisia vaihtoehtoisia malleja määräytymisperusteen muuttamiseksi.)

Kirjailijajärjestöiltä pyydettiin kommenttia nykyiseen määräytymisperusteeseen ja sen muutostarpeeseen. Kiinteää määräytymisprosenttia pidettiin yleisesti hyvänä asiana (SKL, FSF, Suomen tietokirjailijat). Toisaalta huomautettiin, että tuen sitominen kirjastojen vuosittaiseen kirjahankintojen määrään saa aikaan sen, että hakijoiden mahdollisuudet saada apurahaa vaihtelevat (SUNKLO). Yksi ratkaisu tähän ongelmaan olisi se, että 10 % osuus kirjahankintojen määrästä säätöitettäisiin ja kertyneestä rahastosta jaettaisiin vuosittain sama määrä tukea (SUNKLO). SUNKLO piti myös sisällöllisesti ongelmallisena tuen määrän sitomista kirjastojen kirjahankintoihin: yhteys kirjastoon vääristää mielikuvaa siitä, millä perusteella apurahaa jaetaan – luovaan kirjalliseen työhön. Suomen tietokirjailijat ry näki vaihtoehtona tuen määrän nostamisen vähintään 15–16 % kirjastojen vuosittaisesta kirjahankintojen määrästä, jolloin tietokirjallisuuden osuutta samalla nostettaisiin. Kysymykseen siitä, pitäisikö määräytymisprosenttia tarkistaa säännöllisin väliajoin, SUNKLO esitti selkeimmin kielteisen kannan: tällaiset lakimuutokset tulisivat aina myöhässä, jolloin korjausliike olisi tuen saajien kannalta hidas. Valtion kirjallisuustoimikunta esitti, että jos määräytymisperusteena olisi edeltävän vuoden sijasta sitä edeltävän vuoden kirjahankinnat, kirjastoapurahojen nykyistä myöntöaikataulua voitaisiin aikaistaa, ja nykyistä pitemmät apurahat olisivat mahdollisia.

Hallinnolliselta kannalta tuen irrottaminen kirjastokytkenästä on ongelmallinen, koska se johtaa väistämättä kysymykseen siitä, mikä muu voisi toimia perusteena tälle kirjallisuuden erilliselle tukijärjestelmälle. Toisesta näkökulmasta juuri kytkentä kirjastojen kirjahankintoihin on ongelmallinen tukijärjestelmän sisällölliseltä kannalta. Ensinnäkin sidos kirjastoihin hämärtää niin tuen hakijoiden kuin suuren yleisönkin ja median mielikuvaa siitä, millä perusteella tukea jaetaan. Kirjastoapurahojen ja -avustusten sekä tekijänoikeudellisten lainauskorvausten välinen ero on julkisuudessa epäselvä, ja kuten mainitusta Helsingin Sanomien artikkelista käy ilmi, tämä antaa mahdollisuuden tarkoitushakuisiin lainaustilastojen ja myönnettyjen tukisummien vertailuun. Toiseksi, koska tukijärjestelmällä on historiallisessa mielessä ollut tekijänoikeudellinen luonne (so. järjestelmä perustuu siihen, että kirjat ovat lainattavissa yleisissä kirjastoissa), tämä saattaa luoda osalla hakijoista sen mielikuvan, että he ovat oikeutettuja hakemaan tukea *nimenomaan* tekijänoikeudellisena korvauksena – ei siksi, että he tarvitsisivat apurahaa taloudellisista syistä.⁵

5 Kuten Pauli Rautianen kirjassaan *Suomalainen taiteilijatuki* (2008) huomauttaa, kirjastoapurahajärjestelmä syntyi 1960-luvun alussa samaan aikaan tekijänoikeuslainsäädännön uudistusten kanssa. "Kirjastokorvaukset luotiin alun perin ennen kaikkea sosiaalisiksi tueksi, jonka yhteys tekijänoikeustulojen menetykseen jäi tosiasiallisesti hyvin vähäiseksi, vaikka lain perusteluissa kirjastokorvauksen yhteys tekijänoikeusjärjestelmään oli vahvasti läsnä."(55)

Kirjastoapurahojen ja lainauskorvausten välisen eron selkiyttämiseksi tulisikin harkita sitä, pitäisikö kirjastoapurahajärjestelmän nimi muuttaa kokonaan. Nimenmuutos ei estäisi sitä, että tuki sidottaisiin kirjastojen määrärahoihin.

Sosiaalisin perustein myönnettävät avustukset

Lain mukaan kirjailijoille ja kääntäjille jaetaan apurahoja ja avustuksia, joiden perusteista ja määrästä säädetään lain 2 §:ssä. Sen mukaan jaetaan sekä kaunokirjailijoiden että tietokirjailijoiden määrärahaosuuksista 76 % apurahoina luovaan kirjalliseen työhön, 16 % apurahoina kääntäjille ja 8 % avustuksina.

Avustuksia myönnetään iäkkäille kirjailijoille ja kääntäjille, jotka elävät ahtaissa taloudellisissa oloissa, ja erityisissä tapauksissa kirjailijoille ja kääntäjille, jotka sairauden tai työkyvyttömyyden johdosta ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin. Edellä mainituista jako-osuuksista voidaan hakijoiden vähyyden vuoksi tai muista pakottavista syistä poiketa asetuksessa säädetyllä tavalla. Käytännössä asetus antaa mahdollisuuden siihen, että avustuksista käyttämättä jäänyt osa on siirretty edelleen käytettäväksi kirjailijoiden ja kääntäjien apurahoihin. Käyttämättä jääneet määrärahat on jaettu kauno- ja tietokirjallisuuden lakisääteisten prosenttiosuuksien (90 %/10 %) mukaisesti, vaikka asetus ei tätä suoraan edellytä, vaan antaisi lautakunnalle mahdollisuuden myös toisenlaisiin jakotapoihin.

Laki ja asetus eivät edellä esitettyä tarkemmin määrittele apurahojen ja avustusten jakamisessa noudatettavia periaatteita tai apurahojen ja avustusten suuruutta. Lainsäädäntö jättää ne lautakunnan harkintavallan piiriin. Lautakunta onkin aikoinaan laatinut työnsä ohjeistukseksi jakoperiaatteet, joissa on todettu apurahojen ja avustuksen jakamisessa noudatettavat käytännöt. Nämä periaatteet käydään vuosittain kokouksessa läpi ja niihin tehdään tarvittavat tarkistukset.

Kirjastoapurahalautakunta on kiinnittänyt huomiota avustusten myöntämisen perusteisiin viimeksi vuonna 2008. Jakoperiaatteiden mukaan iäkkäiden kirjailijoiden ja kääntäjien avustusten suuruus määritellään hakijakohtaista tarveharkintaa noudattaen. Avustukset myönnetään pääasiassa vain henkilöille, jotka luovan työkauden aikana eivät ole kuuluneet yrittäjäläkkeen piiriin, jotka vuositulojensa vähäisyyden vuoksi ovat olleet yrittäjäläkkeen ulkopuolella tai joiden yrittäjäläketurva tai muu eläketurva jää hyvin vähäiseksi. Sairaus- ja työkyvyttömyysavustuksen suuruutta harkitessa puolestaan on otettava huomioon kirjailijan tai kääntäjän kokonaistaloudellinen tilanne.

Nämä kriteerit ovat peräisin hallituksen esityksestä (HE 201/1993), jolla muutettiin lain 2 §:n kohtaa määrärahaosuuksien jakautumisesta eri saajaryhmien sekä apurahojen ja avustusten kesken. Avustusten osuutta pienennettiin 25 %:sta nykyiseen 8 %:iin tavoitteena painottaa järjestelmän apurahaluonnetta ja poistaa päällekkäisyyttä yleisten sosiaali- ja eläketurvajärjestelmien kanssa. Hallituksen esityksen perusteluissa esitettiin myös, että luovutaan käytännöstä, jossa sairausavustuksina jaetaan korvauksia lääkäri- ja lääkekulujen omavastuuosuudesta. Lakiin tai asetukseen ei kuitenkaan otettu yksityiskohtaisempia säädöksiä asiasta, joten em. kuittipohjainen käytäntö jatkui edelleen säädösten sitä estämättä.

Lautakunta on edellyttänyt, että haettaessa avustusta iäkkäälle kirjailijalle tai kääntäjälle tai sairaus- tai työkyvyttömyysavustusta hakemukseen on liitettävä mukaan selvitys hakijan taloudellisesta tilanteesta joko veroviranomaisen todistuksella tai muulla tavoin. Lisäksi hakulomakkeen takasivun täyttöohjeissa on sairausavustusta haettaessa edellytetty lääkärintodistusta sekä selvitystä merkittävistä sairauskuluista, joita ei ole korvattu sairausvakuutuslain perusteella. Lautakunta päätti vuonna 2008 avustusta hakevien taloudellisen

tilanteen arvioimisessa noudatettavista tarkemmista tulorajoista, joiden mukaan avustusta ei pääsääntöisesti myönnetä hakijalle, jonka verotettavat vuositulot ylittävät valtion taiteilija-apurahan vuotuisen määrän (19 030 euroa vuonna 2011).

Kuten I osassa esitellyistä lakimuutoksista käy ilmi, sosiaalisin perustein myönnettävien avustusten osuus on kirjastoapurahalaissa jatkuvasti pienentynyt alkuperäisestä 60 %:sta nykyiseen 8 %:iin. Samalla on jo pitkään jatkunut tilanne, jossa haettujen avustusten yhteismäärä on huomattavasti alhaisempi kuin avustuksiin varattu osuus määrärahasta. Ongelma oli tuotu esiin jo edellä mainitussa vuoden 1993 hallituksen esityksessä, jossa esitettiin juuri tästä syystä määrärahaosuuksien muuttamista nykyisiksi.

Kirjastoapurahajärjestelmä oli syntyjankohtanaan 1960-luvulla luonteeltaan selvästi sosiaalinen tukimuoto. Tämän jälkeen yleinen sosiaali- ja eläketurvan kehittyminen sekä apurahansaajien sosiaaliturvan parantuminen on muuttanut avustusten käytännön merkitystä, minkä osoittaa tuen hakijoiden määrän jatkuva lasku. Vuonna 2011 hakemuksia tuli 92 kpl (iäkkäät hakijat 72 kpl, sairausavustukset 20 kpl), ja avustuksia myönnettiin 35 hakijalle, yhteensä 82 026 euroa. Summa oli noin kolmannes avustuksiin varatusta määrärahasta ja avustuksia sai 3,8 % tuen saajien kokonaismäärästä. Tämän lisäksi säveltaiteen avustuksia myönnettiin omasta määrärahastaan yhdelle henkilölle.

Kirjastoapurahajärjestelmän kehittämiseksi tulisikin harkita sitä, että sosiaalisin perustein myönnettävistä avustuksista luovuttaisiin. Perustelut tälle muutokselle ovat seuraavat:

- Kirjastoapurahajärjestelmä on profiloitunut yhä vahvemmin luovan kirjoittamisen tueksi. Siksi sen avulla tulisi tukea niitä aloittelevia ja asemansa vakiinnuttaneita kirjailijoita jotka ovat luovan työnsä aktiivisessa vaiheessa.
- Kirjastoapurahojen sosiaalisin perustein myönnettävä avustusosa on ristiriidassa muun valtion suoran taiteilijatuen kanssa, joka jaetaan pelkästään taiteellisen laadun ja työsuunnitelman perusteella.
- Vuonna 2009 voimaan tullut apurahansaajien sosiaaliturvan uudistus tarjoaa apurahan saajalle työtapaturvakuutuksen eli suojaa myös työkyvyttömyyden varalta.
- Ikääntyneiden taiteilijoiden tuki tulisi toteuttaa valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden kautta, ja niiden määrää tulisi merkittävästi lisätä nykyisestä.

Avustusten poistaminen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kolmen vuoden siirtymäkauden aikana porrastetusti siten, että avustusten prosentuaalinen osuus tuesta laskee asteittain nykyisestä 8 %:sta 0 %:iin.

Mikäli erittäin perusteltua tarvetta sosiaalisin perustein myönnettäville avustuksille ilmenee, tulisi pohtia, voitaisiinko tämäntapaista tukea jatkossa jakaa kirjailijajärjestöjen kautta.

Avustuksiin varattu 8 % määrärahaosuus voitaisiin jakaa uudelleen kääntäjille ja tietokirjailijoille. Tällöin nämä kaksi ryhmää saisivat lisää tukea, mutta kaunokirjallisuuden osuus tuesta ei pienentyisi. Mikäli kääntäjien osuutta tuesta nostettaisiin, se vaikuttaisi tuen lisääntymiseen sekä kauno- että tietokirjallisuuden määrärahassa. Tietokirjailijoiden samoin kuin kääntäjien osuutta kirjastoapurahoista sekä perusteluita tuen nostamiselle on käsitelty jatkossa omana kokonaisuutenaan.

Säveltaiteen, kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden asema

Suomessa muiden kirjastoihin aineistoa tuottavien ryhmien (kuvittajat, sarjakuvataiteilijat, säveltäjät ja esittäjät) kirjastoapurahat eivät kuulu nykyiseen lakiin, vaan näiden ryhmien kirjastoapurahat ja -avustukset myönnetään erillisistä harkinnanvaraisista määrärahoista. Niinpä näiden ryhmien edustajat ovat tuen suhteen paljon epävarmemmassa asemassa kuin kirjailijat ja kääntäjät. Voidaan myös kysyä, onko tukijärjestelmän voimakas eriytyneisyys hallinnollisesti mielekäästä. Kirjastoapurahojen ja -avustusten jakajina toimii tällä hetkellä taiteen keskustoimikunnassa yksi lautakunta alajaostoineen (kauno- ja tietokirjallisuus) sekä kaksi erillistä jaostoa, kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahajaosto ja säveltaiteen kirjastoapurahajaosto.

Kirjailijajärjestöiltä kysyttiin kommentteja muiden ryhmien mahdollisesta ottamisesta mukaan kirjastoapurahalakiin ja -lautakuntaan. Pääsääntöisesti järjestöjen kanta oli, että muiden ryhmien mukaan ottaminen ei olisi tarkoituksenmukaista, ja että lautakunnan työmäärä lisääntyisi (SKL, FSF). SUNKLO katsoi, että sarjakuvantekijöiden ja kuvittajien sekä säveltäjien hakemusten arviointi erikseen on perusteltua, koska vertaisarviointi omissa lautakunnissa on asiantuntevampaa kuin varsinaisessa kirjastoapurahalautakunnassa. SKTL piti muiden ryhmien mukaan ottamista tasapuolisena ratkaisuna. Kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta toi kommentteissaan esiin sen, että jo nykyisellään myös kuvittajat ja sarjakuvataiteilijat hakevat kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahoja, joten ryhmien yhdistämiseen ei sinänsä olisi estettä.

Muissa Pohjoismaissa kaikkien kirjastoihin lainattavaa aineistoa tuottavien tekijäryhmien edustajat osallistuvat yhdessä apurahapäätösten tekemiseen (Jokinen 2002, 58).⁶ Muiden ryhmien aseman vakiinnuttaminen lainsäädännöllä olisi tasapuolisuuden vuoksi perusteltua ja vastaisi paremmin kirjastojen hankintojen nykytilannetta. Jotta vertaisarvioinnista saatava asiantuntijuus voitaisiin hyödyntää hallinnollisesti mielekkäällä tavalla, muiden ryhmien mukaantulo toisi muutoksia lautakunnan työskentelyyn ja kokoonpanoon. (Näitä mahdollisia muutoksia on käsitelty kehittämismalleissa osassa III.)

Tietokirjailijoiden asema

Keskustelu tietokirjallisuuden asemasta kirjastoapurahalaissa on jatkunut miltei koko tukijärjestelmän olemassaolon ajan. Jo vuonna 1968 tietokirjailijat vaativat osuutta kirjastoapurahoista tekijänoikeudellisin perustein ja tämän jälkeen keskustelu kirjastoapurahojen tekijänoikeudellisesta/apurahaluonteesta on jatkunut (Stockmann 2000, 122). Osittain tämä keskustelu on seurausta varsinaisten tekijänoikeudellisten korvauksien puuttumisesta, sillä lainauskorvauksia kirjailijat ovat saattaneet hakea vasta vuodesta 2009 alkaen. Suurempi periaatteellinen ongelma on se, että suomalaisessa kulttuuripoliittisessa päätöksenteossa ja julkisessa keskustelussa termi kirjallisuus käsitetään usein kapeasti ainoastaan kaunokirjallisuudeksi. Tällöin tietokirjallisuuden kirjoittaminen luovana aktiviteettina, tietokirjallisuus luovana taloutena sekä tietokirjailijoiden yhtäläinen julkisen tuen tarve jää helposti näkymättömiin.

Suomen tietokirjailijat ry on tehnyt 1980-luvulta lähtien useita aloitteita tietokirjallisuuden kirjastoapurahojen lisäämiseksi. Oppikirjantekijät jättivät oikeuskanslerille kyselyn

⁶ Esimerkiksi Ruotsissa kirjastoapurahalautakuntaan kuuluvat kirjailijat, kääntäjät, kuvittajat ja valokuvaajat, ja Tanskassa kirjailijat, kääntäjät ja kuvittajat

kirjastoapurahajärjestelmästä vuonna 1983, mutta koska opetus- ja kulttuuriministeriö totesi kirjastoapurahojen olevan harkinnanvaraisia apurahoja ja avustuksia, jotka eivät ole luonteeltaan tekijänoikeudellisen korvauksen piiriin kuuluvia, oikeuskansleri ei ryhtynyt toimenpiteisiin (Stockmann 2000, 122). Kirjastoapurahalakiin tietokirjailijat otettiin mukaan 1983 lakimuutoksella, ja apurahoja tietokirjailijat ovat saaneet vuodesta 1984 lähtien. Koska kaunokirjallisuuden edustajat vastustivat uusien ryhmien liittämistä järjestelmän piiriin ellei määrärahaa koroteta, määrärahan laskentaperusteita muutettiin nykyiseen 10 %:iin yleisten kirjastojen kirjahankintamenoista, jotta tietokirjailijat saatiin tuen piiriin (Stockmann 2000, 122).

Doris Stockmann esitti vuonna 2000 ilmestyneessä Kirja Suomessa -selvityksessään, että tietokirjailijoiden kirjastoapurahat korotettaisiin 7 %:iin yleisten kirjastojen edellisvuoden kirjahankinnoista. Koska kirjastoapurahat maksetaan opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan osaston momentilta, tietokirjailijoiden kirjastoapurahojen määrää esitettiin korotettavaksi ministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osaston määrärahoista.

Ministeriö asettikin vuoden 2001 helmikuussa virkamiestyöryhmän, jonka tehtävänä oli laatia selvitys valtion tietokirjoittamiseen kohdistaman tuen määrästä ja kohdentumisesta sekä tehdä ehdotus työnjaon selkiyttämiseksi ministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston (KUPO) ja koulutus- ja tiedepolitiikan osaston (KTPO) välillä. Työryhmän kesäkuussa 2001 valmistuneessa muistiossa esitettiin, että päävastuu tietokirjoittamiseen ja tiedonjulkistamiseen liittyvissä asioissa olisi KTPO:lla. Muistiossa esitettiin myös kaikkien tietokirjallisuuden tukijärjestelmien järkiperäistämistä ja keskittämistä valtion tiedonjulkistamisen neuvottelukunnalle.⁷ Samassa yhteydessä ehdotettiin, että tietokirjallisuuden kirjastoapurahojen jakaminen siirrettäisiin neuvottelukunnan yhteydessä olevan tietokirjalautakunnan tehtäväksi. Tämä olisi edellyttänyt muutoksia kirjastoapurahalakiin, mutta ei määrärahan jakamisperusteisiin. Esitetyt muutokset eivät suurimmaksi osaksi toteutuneet, koska ehdotettu määrärahalisäys ei mahtunut KTPO:n kehykseen. Sen sijaan selvityksessä esitetty tietokirjallisuuden käänöstukien keskittäminen Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus FILI:lle toteutui.

Myös eduskunnan sivistysvaliokunta käsitteli tietokirjallisuuden asemaa lausunnossaan lokakuussa 2001, ja esitti, että tietokirjallisuuden tukijärjestelmää tulee korjata ja tuki tulee nostaa asianmukaiselle tasolle (SiVL 8/2001). Sivistysvaliokunta kuitenkin korosti lausunnossaan, että tämän tulee tapahtua niin, että tuen nostaminen ei vähennä kaunokirjallisuudelle myönnettävää tukea. Tietokirjallisuuden tuki oli esillä eduskunnassa viimeksi vuonna 2010, kun kansanedustaja Erkki Pulliainen esitti 16 kansanedustajan allekirjoittaman kirjallisen kysymyksen kirjastoapurahan myöntämisestä oppikirjojen tekijöille.

Tämänhetkisessä tilanteessa, jossa kirjailijat voivat hakea kirjastoapurahoja luovaan työskentelyyn ja ovat oikeutettuja tekijänoikeudellisiin lainauskorvauksin, kysymystä tietokirjallisuuden asemasta sekä kirjastoapurahajärjestelmässä että opetus- ja kulttuuriministeriön tukipolitiikassa yleisemminkin tulisi pohtia uudelleen. Edellä olen esittänyt tietokirjallisuuden suhteellisen osuuden nostamista tukimäärärahasta. Tämän lisäksi tietokirjallisuuden asemaa selkiyttävä ratkaisu olisi kirjastoapurahojen keskittäminen tiedonjulkistamisen neuvottelukunnalle. Tämä vahvistaisi neuvottelukunnan roolia ministeriön asiantuntijaelimenä sekä selkiyttäisi tietokirjallisuuden asemaa myös ulospäin. Tietokirjailijoiden ja tietokirjallisuuden kääntäjien suoran tuen merkittävä kasvattaminen edellyttäisi kuitenkin myös KTPO:n määrärahojen suuntaamista kirjastoapurahoihin.

⁷ Tietokirjallisuuden kirjastoapurahojen siirtämistä tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan jaettavaksi esitettiin myös valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittämistä käsittelevässä työryhmämuistiossa vuonna 2005. (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:41)

Vuoden 1983 jälkeen tietokirjailijoiden määrä samoin kuin julkaistavien nimekkeiden määrä on lisääntynyt merkittävästi. Tietokirjailijoiden julkinen tuki ei kuitenkaan ole kehittynyt samassa suhteessa. Tietokirjailijoiden kirjastoapurahojen määrän kasvattaminen on perusteltua paitsi luovan kirjallisen työn tukemisen näkökulmasta myös siksi, että tietokirjallisuudella on merkittävä kulttuurinen rooli Suomen kaltaisessa koulutukseen ja vapaaseen kansansivistykseen nojaavassa maassa.

Kääntäjien asema

Kääntäjien julkisen tuen määrän nostamisesta on esitetty puheenvuoroja toistuvasti. Kääntäjien lakisääteinen osuus kirjastoapurahojen ja -avustusten yhteismäärästä on 16 %, mikä tekee vuositasolla noin puoli miljoonaa euroa. Kääntäjien saamien kirjastoapurahojen suuruus on ollut keskimäärin 2 000–3 000 euroa (kaunokirjallisuus) ja 1 000–1 500 euroa (tietokirjallisuus).

Kansanedustaja Tommy Taberman teki vuonna 2009 eduskunnassa kirjallisen kysymyksen valtion kaunokirjallisuuden suomentajille myöntämien apurahojen määrän lisäämisestä. Kysymyksessä todettiin, että vaikka noin puolet Suomessa vuosittain ilmestyvästä kaunokirjallisuudesta on käänöskirjallisuutta, suomentajien taloudellinen tilanne on usein heikko (syyksi mainittiin mm. kustantajien maksamien käänöspalkkioiden pieneneminen). Myös tietokirjailijat ovat tuoneet toistuvasti esiin tietokirjallisuuden kääntäjien julkisen tuen vähäisyyden.⁸

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto toi omissa kommentoissaan esiin myös sen, että vaikka kääntäjät usein luokitellaan yrittäjiksi, yrittäjäeläkemaksut ovat usein kääntäjän tulotasoon nähden kohtuuttomat (noin 21 % työtulosta). Tämän seurauksena osa kääntäjistä joutuu jättämään eläkemaksun maksamatta, ja jää näin vaille eläketurvaa.

Jos kääntäjä saa apurahan vähintään 4 kuukauden työskentelyyn, hän on oikeutettu apurahansaajan sosiaali- ja eläketurvaan. Mikäli kääntäjien suhteellista osuutta kirjastoapuroista nostettaisiin, tämä mahdollisuus tulisi entistä useamman kääntäjän ulottuville.

Aloittelevien kirjailijoiden asema

Asemansa vakiinnuttaneiden eli kirjailijajärjestöjen jäsenikseen hyväksymien ja valtion taiteilija-apurahoja saavien kirjailijoiden keski-ikä on Suomessa varsin korkea. Esimerkiksi Suomen kirjailijaliiton jäsenten mediaani-ikä on 61 vuotta. Esikoiskirjan julkaiseminen tapahtuu Suomen kirjailijaliiton jäsenistössä tehdyn tutkimuksen (Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2010) mukaan keskimäärin 27-vuotiaana (alle 45-vuotiaat kirjailijat) tai 34–35 -vuotiaana (alle 65-vuotiaat ja tätä vanhemmat kirjailijat). Esikoiskirjan julkaisun ja kirjailijaliiton jäsenyyden tai ensimmäisen valtion taiteilija-apurahan välinen aika voi monella kirjailijalla olla pitkä ajanjakso, jolloin kuitenkin edellytetään tuotannon karttumista.

Taiteen keskustoimikunnan tilastoista käy ilmi, että kirjallisuuden alalla taiteelliseen työskentelyyn myönnettyistä apuroista vain noin 9 % menee alle 35-vuotiaille kirjailijoi-

⁸ Yksi esimerkki viimeaikaisista puheenvuoroista on prof. Anto Leikolan juhlapuhe Agricola- ja Hollo -palkintojen julkutalaisuudessa 8.4.2011, jossa Leikola kiinnitti huomiota tietokirjallisuuden kääntäjien liian pieneen osuuteen kirjastoapuroista.

joille (tämä on keskiarvo TKT:n ilmoittamista tilastoista vuosilta 2006–2010). Määrä on pienin kaikista taiteenaloista.

Suomalaisen kirjailijakunnan muita taiteenaloja korkeampaa keski-ikää on toistuvasti kommentoitu taiteenalakohtaisessa vertailussa (Jokinen 2010, 45–46). Vuonna 2003 ilmestynyt Kaija Rensujeffin taiteilijan työtä ja tulonmuodostusta käsittelevä raportti Taiteilijan asema esittää kirjallisuuden osalta varsin samankaltaisia lukuja: vuonna 2000 8 % kirjailijoista oli alle 35-vuotiaita ja 14 % 35–44 -vuotiaita. Näiden ikäryhmien kirjailijoiden osuus oli pienin suhteessa muiden alojen taiteilijoihin.⁹ Myös Helsingin Sanomien artikkelissa tuotiin esiin se seikka, että kuluneen 10 vuoden aikana eniten kirjastoapurahoja saaneiden kaunokirjallisuuden edustajien joukosta valtaosa oli noin 60-vuotiaita tai tätä vanhempia. Vastaavasti eniten tukea saaneiden joukossa ei ollut yhtään vuoden 1968 jälkeen syntynyttä (alle 43-vuotiasta) kirjailijaa.

Kirjastoapurahojen kohdalla toistuva ilmiö on ollut se, että nuoret kirjailijat eivät hae apurahoja.¹⁰ Syynä tähän voi olla se, että nuoret ja aloittelevat kirjailijat eivät tunne tukijärjestelmää ja apurahojen myöntökriteereitä tarpeeksi hyvin. Tiedotusta kirjastoapurahosta tulisi lisätä, paitsi taiteen keskustoimikunnan toimesta myös kirjailijajärjestöjen omassa piirissä. Voidaan kuitenkin myös kysyä, onko järjestelmässä piirteitä, jotka tekevät tuen saamisen erityisen hankalaksi aloitteleville ja alle 45-vuotiaille kirjailijoille. Kirjailijaliiton tekemän tuoreen selvityksen mukaan alle 45-vuotiaista kirjailijoista 71 % tekee muuta työtä voidakseen tehdä kirjailijan työtä.¹¹ Tätä suhteellisen korkeaa prosenttiosuutta voi osaltaan selittää taiteilija-ammatteihin yleisesti liittyvä moniammatillisuus (Rensujeff 2003), mutta taustalla voivat olla myös käytännössä heikommat mahdollisuudet saada apurahoja.

Pitkän uran ja laajan tuotannon omaava kirjailija on usein apurahan hakijana ansioltaan ylivertainen suhteessa aloittelevaan kirjailijaan. Yksi kirjastoapurahan merkittävästä tehtävästä on kuitenkin ollut se, että sen kautta on avautunut mahdollisuus luovan työn tukeen hakijoille, jotka ovat julkaisseet vasta yhden teoksen. Tällaisten hakijoiden asema on kulttuuripoliittisesta näkökulmasta epävarmempi, ja heidän mahdollisuutensa saada muuta tukea heikommat. Aloittelevien kirjailijoiden tukemista olisi kirjastoapurahajärjestelmän kehittämisessä syytä pitää erityisesti esillä. Yksinkertaisimmin tämä tapahtuu säilyttämällä lain alkuperäinen periaate, jonka mukaan jo yhden teoksen julkaissut on oikeutettu hakemaan tukea ja kirjaamalla aloittelevien kirjailijoiden tukeminen kirjastoapurahaa koskevaan asetukseen.

Aloittelevien kirjailijoiden tukemiseen sisältyy aina riski, koska osalla hakijoista tuotanto ei jatku esikoisteoksen jälkeen eikä etukäteen voida useinkaan tietää, keiden tukeminen olisi pitkällä tähtäimellä kulttuuripoliittisesti merkittävää. Tämä riski valtion on kuitenkin voitava ottaa. Uuteen kirjallisuuteen sisältyvä riski voidaan ymmärtää myös sisällölliseltä kannalta, taiteellisten riskien ottamisena, ja myös tämän tulisi näkyä apurahan jakoperusteissa. Yksi kirjastoapurahan päämääristä voisi olla myös taiteellisten innovaatioiden tukeminen.

9 (Rensujeff 2003, 20). Taiteilijan asema -raportissa taiteilijuuden keskeisinä kriteereinä olivat jäsenyys taiteilijajärjestöissä sekä valtion apurahan saaminen (14).

10 Alle 35-vuotiaiden hakijoiden osuus kaikista kirjallisuuden alan hakemuksista on TKT:n ilmoittamien tilastojen mukaan vuosina 2006–2010 keskimäärin 10 %. Kirjastoapurahojen hakijoista ei ole saatavilla erillistä tilastoa.

11 Grönlund 2011, 20.

Lautakunnan kokoonpano sekä ikäjakauma

Kirjastoapurahalautakunnan toimikausi on kolme vuotta, mutta lautakunnan jäsenten toimikausien määrästä ei ole säädetty kirjastoapurahalaissa tai -asetuksessa. Tämä aiheuttaa käytännössä tilanteen, jossa yksittäiset jäsenet voivat olla mukana usean peräkkäisen lautakunnan työskentelyssä oman kirjallisuudenalansa edustajina. Lautakunnan kokoonpanon vaihtuvuuden takaamiseksi jäsenten toimikausi olisi hyvä rajata kahteen.

Kirjailija- ja kääntäjäjärjestöjen kanta lautakunnan kokoonpanoon oli seuraava: lautakunnan jäsenten asiantuntemusta korostettiin (SKL, SUNKLO), mutta pidettiin myös tärkeänä sitä, että kirjastoapurahalautakunta sekä taiteilija-apurahoja ja kohdeapurahoja myöntävä valtion kirjallisuustoimikunta olisivat selkeästi erillisiä työskentelyssään (SUNKLO). Samat ihmiset eivät saisi olla sekä apurahalautakunnan että kirjallisuustoimikunnan jäseniä (SKL). SUNKLO korosti, että kulttuurin kentän muuttuessa yhä pirstaleisemmaksi olisi tärkeää, että myös kirjallisuuden tuen arviointi ei keskittyisi liikaa. Kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunnassa puolestaan pidettiin tärkeänä mahdollisuutta käyttää tarvittaessa ulkopuolisia asiantuntijoita: tarve korostuu etenkin genrekirjallisuuden kohdalla (esim. dekkarit).

Kirjastoapurahan-asetuksessa todetaan, että lautakunta voi asettaa keskuudestaan asioiden valmistelua varten jaostoja, joihin voi kuulua lautakunnan toimikaudeksi kutsuttuja pysyviä asiantuntijoita. Jaostoja on tällä hetkellä kaksi, kauno- ja tietokirjallisuuden jaosto (kaunokirjallisuusjaoston alaisuudessa toimii myös kääntäjien jaosto). Jaostoihin kuuluu sekä lautakunnan varsinaisia jäseniä että varajäseniä, ja tämän lisäksi suurimpien kirjailijajärjestöjen edustajia.

Kirjailija- ja kääntäjäjärjestöiltä kysyttiin kantaa lautakunnan ja tuen saajien ikäjakamaan. FSF totesi, että lautakuntatyö vaatii asiantuntemusta, jota ei ole kovin nuorilla, ja siksi jäsenten korkeampi keski-ikä on perusteltu. Suomen tietokirjailijat totesi, että koska myöntöperusteissa suositetaan runsaasti julkaisseita, on luonnollista, että apurahoja ovat saaneet varttuneemmat hakijat. SKL puolestaan totesi, että nuorten heikko näkyvyys lautakuntatyöskentelyssä ja apurahansaajien määrässä kertoo siitä, että nuoret hakijat eivät tunne järjestelmää kovin hyvin eivätkä siksi ymmärrä hakea tukea. SKTL kommentoi nuorten asemaa, ja totesi, että kääntäjien kohdalla nuorten apurahansaajien näkökulma tulisi ottaa entistä paremmin huomioon, koska nuorien kääntäjien työmarkkinatilanne on aivan erilainen kuin vanhemmilla. Nuoret joutuvat tyytymään huonompiin sopimusehtoihin kustantajien kanssa ja heidän palkkionsa ovat pienempiä. Myös Suomen tietokirjailijat esitti toiveen, että nuoria ja kykynsä jo näyttäneitä tietokirjailijoita tuettaisiin enemmän. Valtion kirjallisuustoimikunta korosti taiteen keskustoimikunnan ja opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotusvastuuta, jotta myös nuoret ja aloittelevat kirjailijat hakisivat useammin apurahoja; toimikunnan mukaan yleensä suuret kustantamot tiedottavat kirjailijoilleen apurahamahdollisuuksista paremmin kuin pienkustantamot.

Asetettaessa kirjastoapurahalautakuntaa vuosille 2012–2014 opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi kirjallisuusjärjestöiltä esityksiä, joissa olisi mahdollisimman monipuolisesti ehdokkaita eri ikäryhmistä, ja tämä tavoite myös toteutui. Ongelmia nuorten saamisessa mukaan lautakuntatyöskentelyyn voi kuitenkin tuottaa se, että lautakunnan jäsenet eivät voi itse hakea apurahoja. Tällöin lautakuntatyö on usein käytännössä mahdollinen vain valtion pitkä (3- tai 5-vuotista) taiteilija-apurahaa saavalle kirjailijalle.

Hakumenettely ja apurahojen suuruus

Kirjastoapurahojen ja -avustusten hakuajasta on säädetty asetuksessa. Haku aika on joka vuosi tammikuussa, mutta lautakunta voi kuitenkin erityisistä syistä julistaa apurahoja ja avustuksia myöhemminkin haettavaksi. Tukipäätökset tehdään yleensä saman vuoden huhtikuussa. Kirjastoapurahan on tarkoitettu käytettäväksi saman vuoden aikana, tai ainakin apurahakauden tulisi alkaa myöntövuoden aikana. Apurahojen ja -avustusten myöntöaikataulu riippuu siitä, milloin tieto määrärahan perusteena olevasta edellisvuoden kirjahankintojen määrästä on saatavilla. Nykyisestä myöntöaikataulusta seuraa edelleen se, että pisin apurahan on tällä hetkellä 9 kuukauden mittainen. Mikäli kirjastoapurahojen määrärahan määräytymisperuste olisi toissavuoden kirjahankinnoissa (eli esimerkiksi vuoden 2012 määräraha määräytyisi vuoden 2010 tietojen perusteella) kirjastoapurahojen päätösaikataulua voitaisiin aikaistaa nykyisestä. Samalla tulisi mahdolliseksi nykyistä pitempien apurahojen myöntäminen.

Kirjastoapurahoja myönnettäessä ei kysytä tietoja hakijan muusta toimeentulosta tai päätoimisista ansioista (sosiaalisin perustein myönnettävä avustus on luonnollisesti poikkeus tästä). Käytäntö on yhdenmukainen muun valtion suoran taiteilijatu en kanssa, sillä apurahat myönnetään yksinomaan taiteellisen laadun perusteella. Kirjastoapurahallautakunta on 2011 muuttanut ohjeistustaan siten, että yli 4 kuukauden työskentelyapurahan saaja ei voi olla päätoimisessa työ- tai virkasuhteessa apurahakauden aikana. Nykyisessä hakulomakkeessa hakijoita pyydetään ilmoittamaan kaikki kolmen viimeisen vuoden aikana saadut apurahat, ja taiteen keskustoimikunnan yleisissä hakuohjeissa edellytetään, että haettavan hankkeen kustannusarvioon tulee sisällyttää tiedot myös muusta samaa tarkoitusta varten saadusta ja haetusta tuesta. Tällä hetkellä tu en saajan ei kuitenkaan tarvitse antaa jälkikäteen selvitystä tu en käytöstä. Tätä tulisi tu en myöntäjän kuitenkin edellyttää, etenkin silloin kun hakija hakee tukea peräkkäisinä vuosina.

Tällä hetkellä kirjastoapurahojen suuruus vaihtelee 500:sta 14 500 euroon. Pieniä, 500–1 000 euron apurahoja ei voi luonnehtia muuksi kuin tunnustukseksi, koska ne eivät anna taloudellista mahdollisuutta luovan työn tekemiseen. Tu en tunnustuksellinen luonne on kuitenkin ongelmallinen monestakin syystä. Ensiksikin silloin hämärtyy apurahan varsinainen käyttötarkoitus, joka on luovan työn tukeminen. Siinäkin tapauksessa, että tekijä on sivutoiminen eli saa palkkaa varsinaisesta päätyöstään, pieni apurahan ei mahdollista edes palkattoman vapaan ottamista kirjallista työtä varten. Pienen apurahan käytännön merkitys kirjailijoille ja kääntäjille on usein siinä, että se täydentää kustantamoiden usein pieniä ennakkopalkkioita, jolloin pienet apurahat ovat käytännössä kustantamoiden välillistä tukemista. Koska isompien kirjastoapurahojen koko on nykyisellään sidottu työskentelykuukausien määrään, apurahan minimisuuruuden tulisi vastata suuruudeltaan esimerkiksi yhden kuukauden valtion taiteilija-apuraha (1 587 euroa vuonna 2011).

Kuten I osassa todettiin, kirjastoapuraha ei yleensä myönnetä hakijalle, jolla on samana vuonna valtion taiteilija-apurahan, muu vastaava apurahan tai taiteilijaprofessuuri. Saman käytännön tulisi ulottua myös valtion ylimääräistä taiteilijaeläkettä saaviin hakijoihin.

Apurahojen jakoperusteet ja päätöksien läpinäkyvyys

Kirjastoapurahojen jakoperusteet herättävät kuten todettua alan sisällä ja silloin tällöin myös julkisuudessa keskustelua, mikä näkyi myös kirjailijajärjestöjen kommentteissa. Järjestöistä erityisesti SUNKLO korosti sitä, että tukipäätöksissä kaikkien kirjallisuuden

edustajien pitäisi periaatteessa olla samanarvoisia, ja näki uhkana sen, että apurahat ”kiintiöityvät” eri alojen edustajille hakijoiden ja hakemusten tasosta riippumatta. Edelleen SUNKLO korosti, että kirjastoapurahan myöntämiskriteerien pitäisi olla aidosti avoimia, samoin päätösten perustelujen.

Avoimuutta edistäisi mm. se, että kirjastoapurahan saajien nimet julkistettaisiin taiteen keskustoimikunnan kotisivuilla. Tämä ei koskisi avustusten saajia eikä niitä hakijoita, jotka eivät halua nimeään julkaistavan. Koska kirjastoapurahat ja -avustukset ovat tärkein ja suurin kirjallisuuden tukimuoto Suomessa, lautakunta voisi myös antaa vuosittain julkaitavan lausunnon, jossa kommentoitaisiin tehtyjä päätöksiä yleisellä tasolla ja kerrottaisiin lautakunnan päätöskriteereistä ja painotuksista. Samalla lautakunnan olisi mahdollista esittää omia toiveitaan hakijoille, esimerkiksi koskien työsuunnitelmia tai muita käytännön asioita. Lausunnolla olisi kulttuuripoliittista merkitystä, sillä se vahvistaisi alan sisällä ja myös ulospäin käsitystä yhteisistä pelisäännöistä.

Tämänhetkisessä kirjastoapurahojen hakuohjeessa mainitaan päätöksenteon kriteereiksi hakijan aikaisempi tuotanto, nykyinen luova työvaihe sekä työsuunnitelma. Näiden kriteereiden, jotka liittyvät hakijan henkilökohtaisiin ansioihin, rinnalle olisi hyvä saada näkyviin myös yleisiä kulttuuripoliittisia kriteereitä, jotka kuitenkin vaikuttavat päätöksenteossa ja joissa lautakuntien päätökset saattavat vaihdella paljonkin vuosittain. Nämä kulttuuripoliittiset kriteerit voisivat liittyä sekä tuettavan kirjallisuuden kulttuuriseen vaikuttavuuteen (kirjailijat joita luetaan/lainataan/ostetaan paljon) että tuettavan kirjallisuuden kulttuuriseen monimuotoisuuteen (erilaisten kieli- ja etnisten vähemmistöryhmien kirjallisuus, tuen alueelliset painotukset, taiteellisen riskinoton tukeminen, jne.). Tuen jakoperiaatteiden ja päätösten läpinäkyvyyttä palvelisi hyvin edellä kuvatun kaltainen lautakunnan julkinen lausunto.

III Kehittämismalleja

Esittelen seuraavassa edellä läpikäytyjen hallinnollisten ja sisällöllisten kehittämistarpeiden pohjalta vaihtoehtoisia malleja kirjastoapurahajärjestelmän kehittämiseksi. 1. luvussa käsittelen malleja tuen määräytymisperusteen muuttamiseksi ja 2. luvussa mahdollisia muutoksia tuen jakamisen menettelyyn. Kaikki mallit edellyttävät muutoksia nykyiseen kirjastoapurahalakiin ja -asetukseen. Malleissa on tämän lisäksi otettu huomioon mahdollinen avustuksiin varatun 8 % määrärahaosuuden poistuminen.

1. Tuen määräytymisperusteen muutos

1.1. Tukimuoto irrotetaan kirjastokytkenästä

Kuten edellä on todettu, yhteys kirjastoihin hämärtää julkista kuvaa siitä, että kirjastoapurahat ovat ensisijaisesti luovan työn tukea. Tämän järjestelmän sisällöllisen ongelman lisäksi kuntien talouskehitys muodostaa huonosti ennakoitavan tekijän kirjahankintojen ja sitä kautta tuen kokonaismäärässä. On todennäköistä, ettei yleisten kirjastojen kirjahankintoihin käyttämä summa tule lähivuosina erityisesti kasvamaan. Jakelukanavien ja formaattimuutosten lisäksi tilanteeseen vaikuttaa kuntien talouden heikentyminen ja ihmisten muuttuneet tavat käyttää erilaisia tiedonlähteitä, kirjastoja ja kirjastopalveluja.

Tulevaisuudessa lisääntyvä digitaalisen aineiston lataaminen kirjastoista muuttaa olennaisella tavalla kirjastoaineistojen luonnetta. Verkosta ladattavalla sähkökirjalla ei ole samanlaista kytkentää kirjastojen kokoelmiin kuin painetulla kirjalla eikä yleisillä kirjastoilla ei ole samanlaista lainausoikeutta sähkökirjaan kuin mitä niillä on painetun aineiston osalta. Lisäksi digitalisoitumisen vaikutukset kirjastojen hankintoihin ovat vielä hankalasti nähtävissä. Avoimia kysymyksiä ovat mm. sähkökirjojen sopimusmenettely kirjastojen ja kustantajien välillä, sekä se, kuinka sähkökirjan yleistymisen tulee vaikuttamaan kirjastojen hankintamäärärahoihin ja sitä kautta kirjastoapurahojen ja -avustusten määrään.

Tuen irrottaminen kirjastokytkenästä merkitsisi sitä, että tukimuoto muuttuisi kokonaan harkinnanvaraiseksi määrärahaksi, josta jaettaisiin kirjailijoiden ja kääntäjien apurahoja. Ratkaisu edellyttäisi lainsäädännöllisesti eniten muutoksia, ja samalla myös järjestelmän perusteiden uudelleenarviointia. Lain nykyisin määrittelemät prosenttiosuudet kauno- ja tietokirjallisuuden välillä, sekä toisaalta kirjailijoiden ja kääntäjien välillä jouduttaisiin arvioimaan uudelleen. Samalla jouduttaisiin pohtimaan tuen tarpeen mittareita eli sitä, mikä rooli olisi esimerkiksi tuen jakautumisella alueellisesti ja eri kieliryhmien välillä, kirjallisuuden myynti- ja lainaustilastoilla, jne.

Jos kirjastokytkenästä luovuttaisiin, väistämätön jatkokysymys olisi se, millä perusteella kirjastoapurahat on erillinen tukimuoto suhteessa muuhun kirjallisuuden julkiseen tukeen, ja tulisiko määräraha liittää osaksi muita kirjallisuuden työskentelyapurahoja. Tuen irrottaminen kirjastokytkenästä aiheuttaisi muutoksia myös jakamismenettelyyn. Nämä muutokset ovat sisällöllisesti yhteydessä siihen, mitä jatkossa on kuvattu yhdistettyjen tukien mallissa.

1.2. Kirjastokytkenä säilytetään

Mikäli yhteys kirjastoihin säilytetään, kirjahankintamäärärahojen mahdollinen lasku voitaisiin ennakoita tekemällä lakimuutos tuen määräytymisperusteissa. Tällöin vaihtoehdot olisivat käytännössä nykyisen määräytymisprosentin nostaminen, tuen sitominen kirjastojen kokonaiskustannuksiin tai tuen sitominen kirjastojen kirjastoaineistojen hankintakuuluihin. Olen nimennyt seuraavassa nämä vaihtoehdot kirjaimin A–C:

A. Tuki sidotaan edelleen yleisten kirjastojen kirjahankintamäärärahoihin, mutta siten, että määräytymisprosenttia kasvatetaan esimerkiksi 11–12 %:iin. Tällä ratkaisulla voidaan taata määrärahan säilyminen nykyisen suuruisena myös tulevina vuosina.

B. Tuki sidotaan yleisten kirjastojen valtionosuuksien laskennallisen perustan kokonaismäärään tai kokonaiskustannuksiin. Laskennallinen perusta saadaan kertomalla kirjastojen perushinta asukasluvulla. Vuonna 2011 valtionosuuden perushinta oli 55,50 euroa/asukas, joka tekee kokonaisuudessaan vuositasolla noin 300 miljoonaa euroa (Valtion talousarvio 2011). Esimerkiksi 1 % osuus kirjastojen kokonaiskustannuksista olisi n. 3 miljoonaa euroa, joka on samansuuruinen summa kuin kirjastoapurahoihin ja avustuksiin nykyisin varattu määräraha. Vuoden 2012 talousarviossa valtionosuuden perushinta on joka neljäs vuosi laskettavien toteutuneiden kustannusten (vuoden 2009 kustannusten) mukaisesti 60, 38 euroa/asukas. Lakisääteiseen peruspalveluun sidottu määräytymisperuste olisi vakaampi kuin kirjastojen aineistonhankintamenot. Toisena vaihtoehtona voisi olla tuen sitominen yleisten kirjastojen toteutuneisiin toimintakustannuksiin (Tilastokeskuksen toiminta- ja taloustilastot.)

C. Tuki sidotaan kirjastoaineistojen hankintamäärärahoihin. Jos ne kirjastoihin aineistoa tuottavat ryhmät, joilla on tällä hetkellä omat erilliset tukea jakavat elimensä (kirjailijat, kääntäjät, kuvittajat ja sarjakuvataiteilijat, säveltäjät ja esittäjät) yhdistettäisiin, määrärahan perusteeksi voisi tulla tietty prosenttiosuus kirjastoaineistojen hankintamäärärahasta. Tämä aiheuttaisi jo itsessään määrärahan euromääräisen kasvamisen. Vuonna 2010, joka on viimeisin tilastoitu vuosi, kirjastoaineistokulut olivat yleisissä kirjastoissa 40 071 630 euroa (kirjojen hankintakulut ja muut kirjastoaineistokulut yhteensä).¹² Tätä ratkaisua on käsitelty jatkossa yksityiskohtaisemmin yhden lautakunnan mallissa.

1.3. Laskelmia tuen jakautumisesta

Liitteessä 1 esitän vaihtoehtojen A–C pohjalta laskennallisia malleja siitä, mitä muutoksia niistä seuraisi suhteessa tuen määrään. Tämän lisäksi laskelmissa on esitetty erilaisia vaihtoehtoja tuen jakautumisesta eri tekijäryhmien kesken. Vertailutietona on käytetty kirjastoapurahojen määrärahoja vuonna 2011. Laskennallisissa malleissa tietokirjailijoiden, kääntäjien sekä muiden ryhmien saamaa tukea on kasvatettu, mutta useissa vaihtoehdoissa

¹² Summassa ei ole eritelty muun aineiston laatua, joten se on tässä vain suuntaa antava.

lisäykset tuen kokonaismäärään ovat kohtuullisia. Malleissa on lisäksi otettu huomioon se, että kaunokirjallisuuden osuus tuesta ei laske nykyisestä.

2. Tuen jakamismenettelyn muutos

2.1. Yhden kirjastoapurahalautakunnan malli

Mikäli kirjastoapurahajärjestelmää halutaan kehittää myös sisällöllisesti ja samalla säilyttää kytkentä kirjastoihin, eräs vaihtoehto olisi liittää yhdeksi lautakunnaksi kaikki ne kirjastoihin aineistoa tuottavat tekijäryhmät, joilla on tällä hetkellä omat erilliset lautakuntansa tai jaostonsa. Ratkaisu olisi hallinnollisesti perusteltu, tasapuolinen kaikkia tuen hakijoita kohtaan, ja se vastaisi paremmin kirjastojen hankintojen nykytilannetta. (Vastaavanlaisia kirjastoapurahalautakuntia on esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa).

Tässä mallissa nykyisen kirjastoapurahalautakunnan kokoa muutettaisiin siten, että seuraavat kirjastoihin materiaalia tuottavat tekijätahot ovat siinä edustettuina: kirjailijat, kääntäjät, säveltäjät ja esittäjät, kuvittajat ja sarjakuvataiteilijat. Nykyiset erilliset kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahajaosto ja säveltaiteen kirjastoapurahajaosto lakkautettaisiin ja niiden edustajat siirtyisivät varsinaisiksi jäseniksi, varajäseniksi tai erillisten jaostojen jäseniksi muodostettavaan uuteen lautakuntaan.

Malli edellyttäisi seuraavia muutoksia:

- Lakimuutosta tuen määräytymisperusteissa: esimerkiksi 9 % kirjastoaineistojen hankintamäärärahasta tai 1–1,1 % yleisten kirjastojen kokonaiskustannusten valtionosuudesta.
- Lakimuutosta tuen jakautumisessa eri ryhmien kesken, vaikka määrärahat euromääräisesti pysyisivät nykyisen suuruisina. Vuonna 2011 säveltaiteen, kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden apurahat olivat yhteensä 195 000 euroa, mikä oli 6,3 % kaikkien ryhmien yhteenlasketuista määrärahoista, jotka vuonna 2011 olivat 3 089 251 euroa.
- Uudessa lautakunnassa tulisi olla ainakin seuraavat 4 jaostoa: kaunokirjallisuus, tietokirjallisuus, säveltaide, kuvittajat ja sarjakuvataiteilijat. (Kääntäjillä olisi edustus sekä kaunokirjallisuuden jaostossa.)
- Järjestelmän nimen muuttaminen esimerkiksi *kirjastoaineistojen tuotantotueksi*. Nimenmuutoksen yhteydessä tulisi tarkentaa kuitenkin se, että tuki koskisi vain edellä mainittuja, jo nykyäänkin kirjastoapurahan saavia ryhmiä (ei siis esimerkiksi elokuvien tai pelien tekijöitä).

2.2. Yhdistettyjen tukien malli

Tässä mallissa nykyinen kirjastoapurahalautakunta lakkautettaisiin ja kirjastoapurahat siirtyisivät valtion kirjallisuustoimikunnan jaettaviksi. Tässä mallissa myös muiden ryhmien kirjastoapurahalautakunnat lakkautettaisiin ja niiden määrärahat siirrettäisiin saman periaatteen mukaisesti kunkin taiteenalan taidetoimikuntien jaettavaksi.

Kysymys kirjastoapurahalautakunnan tehtävien yhdistämisestä valtion kirjallisuustoimikunnan tehtäviin on ollut esillä taidehallinnon kehittämissesityksissä 2000-luvulla (mm. opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistiossa 2005:41 valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittämisestä). Saadussa palautteessa alan järjestöt ja valtion kirjallisuustoimikunta

suhtautuivat esitykseen kielteisesti. Esitystä vastustettiin muun muassa sillä perusteella, että se lisäisi merkittävästi toimikunnan työmäärää. Lisäksi alan järjestöt näkivät uhkana päätäntävällän keskittämisen yhdelle toimikunnalle. Kirjastoapurahaa pidettiin myös luonteeltaan erilaisena tukimuotona kuin muuta valtion suoraa taiteilijatukea.

Tehtävien yhdistämistä puoltavat kuitenkin monet seikat, ennen muuta tukimuodon kehittyminen entistä selvemmin kirjalliseen työskentelyyn tarkoitetuksi apurahaksi. Tuen muotona kirjastoapurahan ei perusteiltaan olennaisesti eroa kirjallisuuden kohdeapurahoista tai pidempien apurahojen osalta valtion lyhyistä taiteilija-apurahoista. Erillisen tukijärjestelmän poistuminen selkiyttäisi tuen jakamista myös hallinnollisesti. Mikäli kirjastoapurahojen määräraha yhdistettäisiin valtion muuhun suoraan taiteilijatukeen, tämä tulisi kuitenkin toteuttaa tavalla, jossa otetaan huomioon alan järjestöjen esiin nostamat ongelmakohdat.

Malli edellyttäisi seuraavia muutoksia:

- Nykyisen kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunnan lakkauttamista, sekä muutoksia nykyiseen kirjastoapurahoja koskevaan asetukseen.
- Malli ei välttämättä edellyttäisi muutoksia tuen nykyiseen määräytymisperusteeseen (kirjastojen kirjahankinnat), mutta kylläkin tuen prosentuaaliseen jakautumiseen eri ryhmien kesken, mikäli avustukset poistuisivat.
- Koska kirjallisuustoimikunta jakaa vain kirjailijoiden ja kääntäjien tukia, tässä mallissa muiden ryhmien edustajat säilyttäisivät nykyiset harkinnanvaraiset määrärahasensa, mutta saman periaatteen mukaisesti ne jakaisi kunkin taiteenalan taidetoimikunta.
- Päätösvallan keskittäminen kirjallisuustoimikunnalle merkitsisi myös sitä, että kirjastoapurahat muuttuisivat pitkälti samankaltaiseksi tueksi kuin muutkin toimikunnan jakamat kirjallisuuden työskentelyapurahat. Mikäli mallin mukainen muutos toteutettaisiin, olisi pohdittava myös sitä mahdollisuutta, että kirjastoapurahojen määräraha jatkossa yhdistettäisiin muuhun kirjallisuuden tukeen.

Tukien yhdistäminen aiheuttaisi myös useita muutoksia kirjallisuustoimikunnan nykyiseen työskentelyyn. Tehtävien yhdistäminen lisäisi toimikunnan työmäärää ja vastuuta, sillä pelkästään kirjastoapurahoista ja -avustuksista tehdään yli 1 000 hakemusta vuodessa. Tämä pitäisi huomioida myös toimikunnan kokouspalkkioissa. Kirjastoapurahalautakunnan nykyistä mahdollisuutta kutsua asiantuntijoita kuultaviksi tulisi voida soveltaa laajasti myös mikäli valtion kirjallisuustoimikunta olisi tukien jakaja.

Yhdistettyjen tukien mallissa yhtenä keskeisenä kysymyksenä on tietokirjallisuuden asema, sillä kirjallisuustoimikunta on ollut Suomessa tähän asti yksiselitteisesti kaunokirjallisuuden tukien jakaja. Tietokirjallisuuden kohdalla on käytännössä kaksi vaihtoehtoa, joita käsittelem seuraavassa mallin 2.2 kahtena eri versiona:

2.2.1. Kirjallisuustoimikunnan kokoonpanoa muutetaan siten, että tietokirjallisuudella on siinä myös edustajat

Kirjastoapurahojen jakamisen siirtäminen kirjallisuustoimikunnalle merkitsisi sitä, että myös tietokirjallisuuden edustus tulisi mukaan kirjallisuustoimikuntaan. Ratkaisulla olisi kauaskantoisia seurauksia, sillä se tarkoittaisi myös sitä, että tietokirjallisuus tulisi osaksi kirjallisuuden yleistä tukijärjestelmää (kohdeapurahat, residenssi- ja matka-apurahat, jne.). Tämä taas merkitsisi käytännössä sitä, että osa tietokirjallisuuden tuista siirtyisi kirjallisuustoimikunnan jaettavaksi, mistä puolestaan seuraisi lukuisia periaatteellisia ja hallinnol-

lisiä kysymyksiä pohdittavaksi. Sitä vaihtoehtoa, että tietokirjailijat osallistuisivat kirjallisuustoimikunnassa ainoastaan kirjastoapurahojen jakamiseen, ei voida pitää hallinnollisesti mielekkäänä tai parempana kuin nykyistä erillistä lautakuntaa.

2.2.2. Tietokirjallisuuden osuus kirjastoapurahoista siirtyy valtion tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan jaettavaksi

Tietokirjallisuuden osuuden siirtämistä tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan jaettavaksi puoltavat monet seikat. Ensinnäkin, kuten todettua, kirjallisuustoimikunta on rooliltaan Suomessa yksiselitteisesti kaunokirjallisuuden tukien jakaja. Toiseksi tämän ratkaisun edut olisivat tietokirjallisuuden tukien yhtenäistäminen, tuen selkeämpi julkinen profiili sekä neuvottelukunnan roolin vahvistuminen ministeriön asiantuntijaelimenä. Koska neuvottelukunta on ministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osaston alainen elin, olisi luontevaa, että osaston määrärahoja suunnattaisiin myös kirjastoapurahoihin. Tietokirjallisuuden kirjastoapurahat eivät luonteeltaan olennaisesti eroa tiedonjulkistamisen kohdeapurahoista, joten tässäkin vaihtoehdossa olisi syytä pohtia sitä mahdollisuutta, että kirjastoapurahat jatkossa yhdistettäisiin tiedonjulkistamisen kohdeapurahoihin.

2.3 Nykyisen kirjastoapurahalautakunnan säilyttäminen

Tässä vaihtoehdossa kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta säilyisi nykyisellään. Muutoksena olisivat määrärahan määräytymisperusteen tai -prosentin muuttaminen sekä sosiaalisin perustein myönnettävistä avustuksista luopuminen siten että tietokirjallisuuden ja kääntäjien osuus tuesta nousee. Ratkaisulla taattaisiin määrärahan säilyminen nykyisen suuruisena myös tulevana vuosina sekä tietokirjailijoiden ja kääntäjien suhteellisen osuuden kasvattaminen tuesta.

Määriteltäessä tuen jakautumista eri tekijäryhmien välillä voitaisiin malleina käyttää seuraavia liitteessä 1 olevia laskelmia: kaikki mallin A vaihtoehdot sekä ensimmäinen mallin B vaihtoehdoista.

IV Ehdotukset

Kirjastoapurahojen olemassaoloa voidaan perustella sivistysperiaatteella: Suomen kaltaiselle pienelle maalle omakielinen kirjallinen kulttuuri on ollut ja on myös tulevaisuudessa elinehto. Suomalainen julkisin varoin ylläpidetty kirjastolaitos on kansainvälisestikin poikkeuksellinen ja jo itsessään keskeinen kirjallisuuden ja muiden taiteiden edistäjä. Suomalaisesta lukemiseen, koulutukseen ja vapaaseen kansansivistykseen painottuvasta kulttuurista ei voitaisi puhua ilman kirjastolaitosta. Siksi monipuolisten kulttuuristen sisältöjen syntymistä on valtion syytä tukea.

Kirjastoapurahajärjestelmä on kansallisen kulttuuripolitiikan tukimuoto, jollainen on sallittu EU:ssa. Valtion suoralla taiteilijatuella edistetään taiteellisen laadun syntymistä. Tämän lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön harjoittaman kulttuuripolitiikan päämääriin kuuluvat taiteilijoiden työllistymisen edistäminen ja laajemmin luovan talouden toimintaedellytysten parantaminen. Hyvässä tukipolitiikassa nämä päämäärät yhdistyvät.

Edellä läpikäytyjen kehittämismallien perusteella olen päätenyt kahteen vaihtoehtoiseen ehdotukseen, joissa molemmissa tukijärjestelmän yhteys kirjastoihin on säilytetty. Molemmat ehdotukset edellyttävät tuen nykyisen määräytymisperusteen tai -prosentin muuttamista sekä nykyisen määrärahan kasvattamista. Perusteita määrärahan kasvattamiselle ovat edellä esitetty uhka yleisten kirjastojen kirjahankintojen vähenemisestä lähivuosina sekä kirjastoapurahoihin vuoden 2009 jälkeen liitetty Mela-maksuosuus, joka on käytännössä pienentänyt apurahoihin käytettävissä olevaa määrärahaa. Ehdotuksissa määrärahan kasvu on kuitenkin kohtuullinen suhteessa tuen tämänhetkiseen kokonaismäärään. On kuitenkin edellä esitetyn perusteella selvää, että tietokirjallisuuden osuuden merkittävä kasvattaminen nykyisestä on erittäin tarpeellista, ja tämän toteutuminen edellyttäisi vastuun jakamista opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osaston ja kulttuuri- liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston kesken.

Ehdotus 1

Kirjastoapurahojen määräytymisperusteeksi määritellään tietty prosenttiosuus kirjastoaineistojen hankintamäärärahasta tai vaihtoehtoisesti tietty prosenttiosuus yleisten kirjastojen valtionosuuden laskennallisen perustan kokonaismäärästä tai kokonaiskustannuksista. Kirjastoapurahalakiin otetaan mukaan kaikki kirjastoihin aineistoa tuottavat tekijäryhmät, joilla on tällä hetkellä omat erilliset lautakuntansa. Sisällöllisesti muutos on yhteydessä siihen, mitä edellä on sanottu **yhden kirjastoapurahalautakunnan mallissa**. Koska tässä ehdotuksessa ovat mukana kaikki nykyisin tukea saavat erilliset ryhmät, määräytymisperustetta muutetaan siten, että määräraha kasvaa merkittävästi suhteessa nykyisiin kirjasto-

apurahoihin ja -avustuksiin. Tämän lisäksi tietokirjailijoiden ja kääntäjien osuutta tuesta nostetaan. Vähintään osa tietokirjallisuuden kirjastoapurahojen määrärahasta tulisi ministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osastolta. Kaunokirjallisuuden osuus tuesta ei laske nykyisestä.

Ehdotus 2

Kirjastoapurahojen määräytymisperusteeksi määritellään tietty prosenttiosuus yleisten kirjastojen kirjanhankintamäärärahoista tai vaihtoehtoisesti tietty prosenttiosuus yleisten kirjastojen valtionosuuden laskennallisen perustan kokonaismäärästä tai kokonaiskustannuksista. Sisällöllisesti ehdotus on yhteydessä siihen, mitä edellä on sanottu **yhdistettyjen tukien mallissa** luvussa 2.2.2: tietokirjallisuuden osuutta vastaava määräraha siirtyy tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan jaettavaksi, ja kaunokirjallisuuden osuutta vastaava määräraha kirjallisuustoimikunnan jaettavaksi. Muiden ryhmien määräraha säilyy harkinnanvaraisena, ja se siirretään kunkin taiteenalan taidetoimikuntien jaettavaksi. Määräytymisperustetta muutetaan siten, että määräraha kasvaa suhteessa nykyisiin kirjastoapurahoihin ja avustuksiin. Tämän lisäksi tietokirjailijoiden ja kääntäjien osuutta tuesta nostetaan. Vähintään osa tietokirjallisuuden kirjastoapurahojen määrärahasta tulisi ministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osastolta. Kaunokirjallisuuden osuus tuesta ei laske nykyisestä.

Muut kehittämisehdotukset

Valittavasta ratkaisusta riippumatta kirjastoapurahajärjestelmän kehitystyössä tulisi toteuttaa myös seuraavat uudistukset:

- Sosiaalisin perustein myönnettävistä avustuksista luovutaan asteittain
- Tuen jakamista koskevaan asetukseen kirjataan erityisesti aloittelevien kirjailijoiden ja kääntäjien tukeminen. Mikäli tukea jakaisi edelleen erillinen kirjastoapurahalautakunta, tämä tulisi tarvittaessa mainita asetuksessa muodossa joka ottaa huomioon myös muut tekijäryhmät
- Tukea jakavan lautakunnan jäsenten toimikaudet rajataan kahteen.
- Apurahaa ei myönnetä valtion ylimääräistä taiteilijaeläkettä saavalle hakijalle
- Apurahalle tulee vähimmäiskoko, joka on sama kuin valtion taiteilija-apurahan kuukausierä (Mela-osuudella täydennettynä).
- Mikäli kirjastojen kirjahankinnat säilyvät tuen määräytymisperusteena, määräytymisperuste lasketaan edeltävän kalenterivuoden sijasta sitä edeltävän vuoden kirjahankintojen mukaan. Tällöin kirjastoapurahojen nykyistä myöntöaikataulua voidaan aikaistaa ja apurahoja voidaan myöntää nykyistä pitempinä.

V Käytetyt lähteet

- Asetus eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista 46/1964. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1964/19640046
- Council Directive 92/100/EEC of 19 November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property. www.eur-lex.europa.eu/en/index.htm
- Cronberg, Tarja. Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6.
- Grönlund, Mikko. Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2010. Turun yliopisto, 2011.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain 2 §:n muuttamisesta, HE 201/1993. www.eduskunta.fi
- Hallituksen esitys Eduskunnalle Taiteen edistämiskeskusta koskevaksi lainsäädännöksi. Luonnos 29.02.2012. www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/vireilla_kulttuuri/taiteen_edistaminen/index.html
- Jokinen, Elina. Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhaten vaihteen Suomessa. Vantaa: BTJ Finland, 2010.
- Jokinen, Elina. Kirjastoapurahat ja -avustukset kaunokirjallisuuden tukimuotona. Taiteen keskustoimikunta/ Työpapereita 40.
- Kankaanniemi Toimi. Kirjallinen kysymys 948/2009: tietokirjojen kustantamisen turvaaminen. www.eduskunta.fi
- Karhunen, Paula. Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2010. Taiteen keskustoimikunnan tilastotiedote 1/2011.
- Karhunen, Paula. Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2008. Taiteen keskustoimikunnan tilastotiedote 1/2009.
- Karhunen, Paula. Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2007. Taiteen keskustoimikunnan tilastotiedote 1/2008.
- Karhunen, Paula. Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2006. Taiteen keskustoimikunnan tilastotiedote 2/2007.
- Karhunen, Paula & Rensujeff, Kaija. Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2010. Taiteen keskustoimikunnan tilastotiedote 1/2010.
- Karisto, Ilkka (2011). "Luetut ja tuetut", Helsingin Sanomien Kuukausiliite 30.9.2011
- Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista 236/1961. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610236

Laki taiteen edistämisen järjestelystä 328/1967. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1967/19670328

Leikola, Anto. ”Juhlapuhe Agricola ja Hollo-palkintojen julkistamistilaisuudessa 8.4.2011.” Kääntäjä 3/2011.

Maatalousyrittäjän eläkelaki 1280/2006. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061280

Pulliainen, Erkki. Kirjallinen kysymys 410/2010: kirjastoapurahan myöntäminen oppikirjojen tekijöille. www.eduskunta.fi

Rautiainen, Pauli. Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään. Taiteen keskustoimikunta/ tutkimusyksikön julkaisuja n:o 34.

Rensujeff, Kaija. Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoiminnan julkaisuja 27 (2003).

Sivistysvaliokunnan lausunto 8/2001 (HE 115/2001). www.eduskunta.fi/thwfakta/akirjat/akx.htm

Stockmann, Doris et al., Kirja Suomessa. Tekijöistä lukijaan – kirja-alan tukitoimet ja kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja Nro 1/2000.

Stockmann, Doris et al. Kirja Suomessa. Päivitysosa 2005.

Sanasto. www.sanasto.fi

Suomen yleisten kirjastojen tilastot

Suomen Kulttuurirahasto. Kirjatalkoot. www.skr.fi/default.asp?docId=12873

Taberman, Tommy. Kirjallinen kysymys 261/2009: suomentajien aseman parantaminen. www.eduskunta.fi

Taiteen keskustoimikunta. www.taiteenkeskustoimikunta.fi

Tekijänoikeuslaki 404/1961. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404

”Tietokirjoittamisen tuen määrä ja kohdentuminen”. Opetusministeriön tietokirjoittamisen tuen koordinoitutyöryhmän selvitys 15.6.2001.

Valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:41, Helsinki.

Liite: Laskelmia tuen jakautumisesta

A. Tuki sidotaan edelleen yleisten kirjastojen kirjahankintamäärärahoihin

Esimerkki 1: määräytymisprosentin nostaminen 11 %:iin

Jos määräraha olisi 11 % yleisten kirjastojen kirjahankintamäärärahoista, tietokirjallisuuden osuus 15 % ja kääntäjien osuus molemmissa ryhmissä 20 %.

	Esimerkilaskelma		Vertailuvuosi 2011		Muutos
	%	euroa	%	euroa	euroa
kauno	85	2 706 125	90	2 604 826	101 299
tieto	15	477 552	10	289 425	188 127
yhteensä	100	3 183 677	100	2 894 251	289 426

Määrärahan jakaantuminen kirjailijoiden ja kääntäjien kesken:

	Esimerkilaskelma		Vertailuvuosi 2011			Muutos
	kirjailijat 80%	kääntäjät 20%	kirjailijat	kääntäjät	avustukset	euroa
kauno	2 164 900	541 225	2 082 000	443 000		181 125
tieto	382 041	95 551	205 800	82 925		188 826
yhteensä	2 546 941	636 735	2 287 800	525 925	80 526	369 952

Yhteenveto: suhteessa vuoden 2011 myöntöihin tietokirjallisuuden osuus kasvasi 188 826 euroa ja kaunokirjallisuuden osuus 181 125 euroa. Kääntäjien osuus kasvasi yhteensä 110 810 euroa. Kun avustusten osuus on vähennetty, koko määrärahan kasvu suhteessa vuoden 2011 vastaavaan on 289 426 euroa.

Esimerkki 2: määräytymisprosentin nostaminen 12 %:iin

Jos määräraha olisi 12 % yleisten kirjastojen kirjahankintamäärärahoista, tietokirjallisuuden osuus 15 % ja kääntäjien osuus molemmissa ryhmissä 20 %.

	Esimerkilaskelma		Vertailuvuosi 2011		Muutos
	%	euroa	%	euroa	euroa
kauno	85	2 952 137	90	2 604 826	347 311
tieto	15	520 965	10	289 425	231 540
yhteensä	100	3 473 102	100	2 894 251	578 851

Määrärahan jakaantuminen kirjailijoiden ja kääntäjien kesken:

	Esimerkkilaskelma		Vertailuvuosi 2011			Muutos
	kirjailijat 80%	kääntäjät 20%	kirjailijat	kääntäjät	avustukset	euroa
kauno	2 361 710	590 427	2 082 000	443 000		427 136
tieto	416 772	104 193	205 800	82 925		232 240
yhteensä	2 778 481	694 620	2 287 800	525 925	82 026	659 377

Yhteenveto: suhteessa vuoden 2011 myöntöihin tietokirjallisuuden osuus kasvaisi 232 240 euroa ja kaunokirjallisuuden osuus 427 136 euroa. Kääntäjien osuus kasvaisi yhteensä 168 695 euroa. Kun avustusten osuus on vähennetty, koko määrärahan kasvu suhteessa vuoden 2011 vastaavaan on 578 851 euroa.

Esimerkki 3: määräytymisprosentin nostaminen 12 %:iin, toinen jakotapa

Jos määräraha olisi 12 % yleisten kirjastojen kirjahankintamäärärahoista, tietokirjallisuuden osuus 20 % ja kääntäjien osuus molemmissa ryhmissä 20 %.

	Esimerkkilaskelma		Vertailuvuosi 2011		Muutos
	%	euroa	%	euroa	euroa
kauno	80	2 778 482	90	2 604 826	173 656
tieto	20	694 620	10	289 425	405 195
yhteensä	100	3 473 102	100	2 894 251	578 851

Määrärahan jakaantuminen kirjailijoiden ja kääntäjien kesken:

	Esimerkkilaskelma		Vertailuvuosi 2011			Muutos
	kirjailijat 80%	kääntäjät 20%	kirjailijat	kääntäjät	avustukset	euroa
kauno	2 222 786	555 696	2 082 000	443 000		253 482
tieto	555 696	138 924	205 800	82 925		405 895
yhteensä	2 778 482	694 620	2 287 800	525 925	80 526	659 377

Yhteenveto: suhteessa vuoden 2011 myöntöihin tietokirjallisuuden osuus kasvaisi 405 895 euroa ja kaunokirjallisuuden osuus 253 482 euroa. Kääntäjien osuus kasvaisi yhteensä 168 695 euroa. Kun avustusten osuus on vähennetty, koko määrärahan kasvu suhteessa vuoden 2011 vastaavaan on 578 851 euroa.

B. Tuki sidotaan yleisten kirjastojen valtionosuuksien laskennallisen perustan kokonaismäärään tai kokonaiskustannuksiin

Esimerkki 1: määräytymisperuste 1 % yleisten kirjastojen valtionosuuksien laskennallisen perustan kokonaismäärästä (vuoden 2012 talousarvion perusteella)

Jos tietokirjallisuuden osuus olisi 20 % ja kääntäjien 20 % molemmissa ryhmissä.

	Esimerkkilaskelma		Vertailuvuosi 2011		Muutos
	%	euroa	%	euroa	euroa
kauno	80	2 602 592	90	2 604 826	-2 234
tieto	20	650 648	10	289 425	361 223
yhteensä	100	3 253 240	100	2 894 251	358 989

Määrärahan jakaantuminen kirjailijoiden ja kääntäjien kesken:

	Esimerkkilaskelma		Vertailuvuosi 2011			Muutos
	kirjailijat 80%	kääntäjät 20%	kirjailijat	kääntäjät	avustukset	euroa
kauno	2 082 074	520 518	2 082 000	443 000		77 592
tieto	520 518	130130	205 800	82 925		361 923
yhteensä	2 602 592	650 648	2 287 800	525 925	80 526	439 515

Yhteenveto: suhteessa vuoden 2011 myöntöihin tietokirjallisuuden osuus kasvaisi 361 923 euroa ja kaunokirjallisuuden osuus 77 592 euroa. Kääntäjien osuus kasvaisi yhteensä 124 723 euroa. Kun avustusten osuus on vähennetty, koko määrärahan kasvu suhteessa vuoden 2011 vastaavaan on 358 989 euroa.

Esimerkki 2: määräytymisperuste 1,1 % yleisten kirjastojen valtionosuuksien laskennallisen perustan kokonaismäärästä (vuoden 2012 talousarvion perusteella), kaikki ryhmät mukana

	Esimerkkilaskelma		Vertailuvuosi 2011		Muutos
	%	euroa		euroa	euroa
kauno	76	2 719 709	kauno	2 604 826	114 883
tieto	15	536 785	tieto	289 425	247 360
sävelt.	4	178 928	sävelt.	120 000	58 928
kuvitt.	5	143 143	kuvitt.	75 000	68 143
yhteensä	100	3 578 564	yhteensä	3 089 251	489 313

Kun kääntäjien osuudeksi laskettu 20 % tieto- ja kaunokirjallisuuden osuudesta:

	Esimerkkilaskelma	Vertailuvuosi 2011	Muutos
	kääntäjät	kääntäjät	euroa
kauno	543 942	443 000	100 942
tieto	107 357	82 925	24 432
yhteensä	651 302	525 925	125 374

Yhteenveto: suhteessa vuoden 2011 myöntöihin tietokirjallisuuden osuus kasvasi 247 360 euroa ja kaunokirjallisuuden osuus 114 883 euroa. Kääntäjien osuus kasvasi yhteensä 125 374 euroa. Säveltaiteen kirjastoapurahat kasvaisivat 58 928 euroa ja kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahat 68 143 euroa. Koko määrärahan kasvu suhteessa vuoden 2011 vastaavaan on 489 313 euroa.

C. Tuki sidotaan kirjastoaineistojen hankintamäärärahoihin

Esimerkki 1: määräytymisperuste 9% kirjastojen kirjastoaineistojen hankintakuluista (2010 tietojen perusteella), kaikki ryhmät mukana

	Esimerkkilaskelma		Vertailuvuosi 2011		Muutos
	%	euroa		euroa	euroa
kauno	76	2 740 900	kauno	2 604 826	136 074
tieto	15	540 967	tieto	289 425	251 542
sävelt.	4	180 322	sävelt.	120 000	60 322
kuvitt.	5	144 258	kuvitt.	75 000	69 258
yhteensä	100	3 606 447	yhteensä	3 089 251	517 196

Kun kääntäjien osuudeksi laskettu 20 % tieto- ja kaunokirjallisuuden osuudesta:

	Esimerkkilaskelma	Vertailuvuosi 2011	Muutos
	kääntäjät	kääntäjät	euroa
kauno	548 180	443 000	105 180
tieto	108 193	82 925	25 268
yhteensä	656 373	525 925	130 448

Yhteenveto: suhteessa vuoden 2011 myöntöihin tietokirjallisuuden osuus kasvasi 251 542 euroa ja kaunokirjallisuuden osuus 136 074 euroa. Kääntäjien osuus kasvasi yhteensä 130 448 euroa. Säveltaiteen kirjastoapurahat kasvaisivat 60 322 euroa ja kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahat 69 258 euroa. Koko määrärahan kasvu suhteessa vuoden 2011 vastaavaan on 517 196 euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2012 ilmestyneet

- 1 Instituutista toimintakeskukseksi; Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin asemaa ja tehtäviä koskeva selvitys
- 2 Tekijänoikeustoimikunnan mietintö; Ratkaisuja digiajan haasteisiin
- 3 Ammatillisen lisäkoulutuksen työelämän kehittämis- ja palvelutoiminnan kehittämishankkeen loppuraportti
- 4 Puolustusvoimien liikenneopettajakoulutuksen kehittäminen
- 5 Rakkaudesta kulttuuriperintöön; Paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmän loppuraportti
- 6 Tulevaisuuden perusopetus - valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako
- 7 Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi
- 8 Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukortteja valmistelevan työryhmän muistio
- 9 Toiminnallista ruotsia - lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä
- 10 Funktionell svenska - utgångspunkter för att utveckla undervisningen i svenska som det andra inhemska språket
- 11 Ratkaisumalli yksityisen kopioinnin hyvitysmaksulle
- 12 Selvitystyö henkilökohtaisten koulutustilien soveltuvuudesta suomalaisen aikuiskoulutuksen rahoituksen uudistamiseksi
- 13 Perusopetuksen aika. Selvitys koulujen toimintaympäristöä kuvaavista indikaattoreista

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-161-9 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (PDF)